

Değerli Kooperatif Dostları;

Dünyada kamu yönetimi anlayışındaki değişimler sonucu devletlerin ekonomik ve sosyal alandaki rollerini azaltmakta olduğu, idari, politik ve ekonomik yapıları serbestleştirirken, farklı ekonomik sektörlerin gelişimini de dengelemeye doğru yöneldikleri görülmektedir. Bu noktada, yardımlaşma ve dayanışma esasına göre çalışan kooperatifler kamu otoritesinin boşalttığı alanlarda önemli görevler üstlenmişlerdir.

Şöyle ki, dünyada 1980'lerde ekonomik krizin derinleşmesi, işsizliğin artması, toplumsal dışlanma ve yoksulluğun yaygınlaşması gibi problemler, toplum yararına yeni çözüm arayışlarını ön plana çıkarmıştır. Küreselleşme sürecindeki gelişmeler, özelleştirmeler ile kamu sektörünün küçülmesi ve kamu sektörünün mevcut yapısıyla artan sosyal sorunlara çözüm getirememesi, özel sektörün doğası gereği sosyal sorunlara yalnızca kâr amacıyla yaklaşması, **“sosyal ekonomi”** ya da “üçüncü sistem” ya da “üçüncü sektör” olarak adlandırılan yeni bir ekonomik, toplumsal ve siyasal yaklaşımı gündeme getirmiştir.

Zira özel sektörün kar olarak nitelendirilen temel amacına karşın kamu sektöründe politika yapıcılarının **“kamu yararı”**nı tesis etmek olan amaçlarının ölçülmesinde kullanılan siyasi yarar ki bu yararın ölçüsü **“oy”** olarak ortaya çıkmaktadır, arasında **“değer”** üretmek amaçlı organizasyonların kurumsallaşmasını gerektirmektedir. Gönüllü ve Herkese Açık Üyelik, Üyeler Tarafından Gerçekleştirilen Demokratik Denetim, Üyelerin Ekonomik Katılımı, Özerklik ve Bağımsızlık, Eğitim, Öğrenim ve Bilgilendirme, Kooperatifler Arasında İşbirliği, Topluma Karşı Sorumluluk olarak **ICA** tarafından belirlenen kooperatifçiliğin evrensel ilkeleri, devletin küçültülmesi esasına dayanan yeni ekonomik ve idari politikaların sosyal boyutunda ortaya çıkabilecek olası olumsuz etkilerin yönetilebilmesi açısından kooperatif işletmelerin önemini ekonomik boyutunun yanı sıra sosyal politika alanında da önemli bir aktör olarak öne çıkmasını sağlamıştır.

Bu kapsamda gelişmiş ülkelerde kooperatifler, diğer benzeri kuruluşlarla birlikte “üçüncü sektör” olarak tanımlanmıştır. Günümüzde devletlerin fonksiyonlarının önemli bir bölümünü sivil toplum örgütlerine devretme eğilimi giderek ağırlık kazanmakta ve kooperatiflerin de dahil edildiği üçüncü sektör, bu alanda önemli ve yeni görevler üstlenmektedir.

Dünyayı derinden etkileyen son finansal kriz, kooperatiflerin önemini bütün dünyaya bir kez daha hatırlatmış ve bu girişimler aracılığıyla küresel çapta sürdürülebilir bir ekonomik ve sosyal kalkınmaya ulaşılmasının teşviki amacıyla kooperatifçiliğin geniş kitlelere ulaşması için sivil toplum ve kamu sektörü, özellikle farkındalık yaratma ve kooperatif girişimlerini destekleme çerçevesinde eylem planları ortaya koymalıdır.

Çağdaş kooperatifçilik uygulamalarının başlangıcı açısından yüz elli yılı aşkın geçmişe sahip ülkemizde kooperatifler, bugün 8 milyonu aşkın insanımızın gönüllü olarak katıldığı ekonomik girişim modeli olmasına rağmen dünya örnekleri ile karşılaştırıldığında ekonomik ve toplumsal fonksiyonlar yönünden henüz yeterince güçlü bir noktada değildir.

Türk Kooperatifçilik Kurumu kurulduğu günden beri bir sivil toplum kuruluşu olarak toplumda kooperatif farkındalığının oluşturulması ve geliştirilmesi çerçevesinde ortaya koyduğu çalışmalarını süreli ve süresiz yayınlar üretmek, sempozyumlar ve paneller düzenlemek gibi etkinliklerle devam ettirmektedir.

Bu bağlamda 26 – 28 Eylül 2019 tarihleri arasında Türk Kooperatifçilik Kurumu tarafından organize edilen ve Ukrayna'nın başkenti Kiev'de düzenlenecek olan 23. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik kongresi kooperatifçilik alanında uluslararası alanda yaşanan dönüşümlerin paylaşılacağı bir platform olacaktır. Dijital Dönüşüm ve Kooperatifler ana teması altında kongrede aşağıdaki alt temalar çerçevesinde 9 oturumda 72 bildiri sunulacaktır.

Sosyal İnovasyon, İnovasyon ve Dijitalleşmenin Kooperatifler Üzerindeki Etkisi, Girişimcilik ve Dijitalleşme, Kooperatiflerde Sektörel Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Yeni Ekonominin Kooperatifler Üzerindeki Etkisi, Endüstri 4.0 ve Kooperatifçilik ile İlişkisi, Küresel Ticarette Kooperatifçiliğin Etkisi, E-ticaret ve Kooperatifçilik, Değişen Dünyada Kooperatif İşletmelerin Önemi, Tarım odaklı sanayileşme ve Kooperatif İlişkisi,

Ayrıca;

Ekonomi, Tarım Ekonomisi, Ormancılık, Turizm, Sağlık, Lojistik, Yönetim Bilişim Sistemleri, İktisat, İşletme, Maliye, Kamu Yönetimi, Hukuk, Uluslararası İlişkiler, Uluslararası Ticaret, Eğitim, Edebiyat, Coğrafya, Sosyoloji, Sosyal Hizmetler.

23. milletlerarası Türk Kooperatifçilik kongresine ülkemizden katılacak araştırmacıların yanı sıra on farklı ülkeden de kooperatif alanında çalışan araştırmacılar katılacaktır. Kurumumuzun iki yılda bir kesintisiz olarak düzenlediği Milletlerarası Kooperatifçilik Kongresinin başarılı bir şekilde gerçekleşmesinde emeği geçen başta

Düzenleme Kurulu ve Bilim Kurulu üyeleri olmak üzere kongreye katılım sağlayacak tüm paydaşlarımıza teşekkürlerimizi sunuyorum.

Bu ay **993**. Sayısını siz değerli okuyucularımıza ulaştırmaya çalıştığımız dergimizin kooperatifçilik alanında okuyucularımıza katkı sağlayacağını umuyoruz.

Daha doyurucu ve kaliteli yeni sayılarda buluşmak için, dergimiz hakkındaki görüşlerinizi bize iletmeniz dileği ile sağlıklılıkla kalın...

KOOPERATİFLER VE ÜST BİRLİRLERİ TACİR MİDİR DEĞİL MİDİR?¹

Dr. Soner ALTAŞ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4600-0466>

Özet

Kooperatiflerin üst kuruluşları, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nda kooperatif birlikleri, kooperatifler merkez birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği olarak sayılmış ve bunların da “**kooperatif şeklinde**” kurulacağı hükme bağlanmıştır.

Kooperatifler, ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını iş gücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklardır.

Kooperatifler ile ilgili olarak tartışmalı olan konuların başında, bunların tacir sayılıp sayılmadıkları gelmektedir.

Kooperatiflerin tacir sayılıp sayılmadığı hususu, mülga 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu döneminde tartışmalı olduğu gibi, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 1 Temmuz 2012 tarihinden sonra da görüş ayrılıklarına sahne olan konumunu devam ettirmiştir.

Bu çalışmada, kooperatiflerin tacir sayılıp sayılmadığı hususu, Yargıtay kararları ışığında ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: kooperatif, üst kuruluş, ticaret şirketi, ortaklık, tacir.

1. Giriş

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu¹ (TTK²)'nin 124'üncü maddesinde, ticaret şirketlerinin kolektif,

***Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Başmüfettişi**

1) Bu çalışmada belirtilen görüşler yazarına ait olup, çalıştığı Kurumunu bağlamaz.

2) 14 Şubat 2011 tarih ve 27846 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

komandit, anonim ve limited şirketler ile kooperatiflerden ibaret olduğu belirtilmiş, 16'ncı maddesinde de ticaret şirketlerinin tacir sayıldığı hükme bağlanmıştır.

Kooperatifler, TTK'nın 124'üncü maddesi uyarınca ticaret şirketleri arasında sayılmış olmalarına karşılık, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu⁴ (KK⁵) hükümlerine tabi olarak kurulur ve faaliyet gösterirler⁶.

Kooperatiflerin üst kuruluşları, KK'nun 70'inci maddesinde, kooperatif birlikleri, kooperatifler merkez birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği olarak sayılmıştır.

Yasanın 72, 76 ve 77'nci maddelerine göre; kooperatif birlikleri, kooperatifler merkez birlikleri ve Türkiye Milli Kooperatifler Birliği **“kooperatif şeklinde”** kurulur⁷.

Kooperatif, KK'nun 1'inci maddesinde, **“tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını iş gücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklar”** olarak tanımlanmıştır.

Kooperatiflerin tacir sayılıp sayılmadığı hususu, mülga 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu döneminde tartışmalı olduğu gibi, TTK'nın yürürlüğe girdiği 1 Temmuz 2012 tarihinden sonra da görüş ayrılıklarına sahne olan konumunu devam ettirmiştir.

Yargıtay'ın belirli bir tarihe kadar istikrar kazanan uygulamasında, TTK'nın m.124/f.1 hükmünde ticaret şirketleri arasında sayılmış iseler de, aynı maddenin ikinci fıkrasında kooperatifler **“şahıs şirketleri”** ve **“sermaye şirketleri”** arasında gösterilmediğinden, yapı kooperatiflerinin **“ticaret şirketi”** olmadığı, sosyal niteliği ağır basan kendine özgü bir ortaklık olduğu⁸ benimsenmiş ise de, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu son yıllarda almış olduğu bir karar ile kooperatiflerin tacir olup olmadıkları yönünde tartışmalara son verebilecek önemli bir hükme imza atmıştır.

İşte bu çalışmada, kooperatiflerin tacir sayılıp sayılmadığı hususu, ilgili Yargıtay kararları ışığında ele alınacaktır.

2. Kooperatiflerin Tacir Sayılmadıkları Yönündeki Yargıtay Kararları Ve Gerekçeleri

Yargıtay'ın ilgili Hukuk Dairelerinin yapı kooperatifleri özelinde almış oldukları kararlarda, **(Yargıtay 15. Hukuk Dairesi'nin 11.6.2015 tarihli ve E.2014/5062, K.2015/3271 sayılı; Yargıtay**

3) Çalışmamızda, 13 Ocak 2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu için “TTK” kısaltması kullanılmıştır.

4) 10/5/1969 tarihli ve 13195 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

5) Çalışmamızda, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu için “KK” kısaltması kullanılmıştır.

6) Altaş, Soner, *Son Değişiklikler Işığında Kooperatiflerin Uyacakları Defter Tutma Yükümü ve Muhasebe Usülleri*, Karınca Dergisi, S.978, 2018, s.9 (ss.8-17)

7) Altaş, Soner, *Kooperatifler ve Üst Kuruluşları Tarafından Zayi Belgesi Alınması*, Karınca Dergisi, S.984, 2018, s.17 (ss.16-22)

8) Yargıtay 23. HD'nin 23.05.2017 tarihli, E.2015/9522, K.2017/1556 sayılı; 08.06.2016 tarihli ve E.2015/1147, K.2016/3470 sayılı; 05.04.2016 tarihli ve E.2014/10937, K.2016/2136 sayılı; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 07.02.1996 tarihli ve E.1995/956, K.1996/45 sayılı kararları.

23. Hukuk Dairesi'nin 05.04.2016 tarih ve E.2014/10937, K.2016/2136 ve 08.06.2016 tarih ve E.2015/1147, K.2016/3470 sayılı kararları), Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 07.02.1996 tarihli ve E.1995/956, K.1996/45 sayılı kararına yollamada bulunularak;

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun 1. maddesinde kooperatifler "Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını iş gücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklar" olarak tarif edilmiştir.

Madde de, kooperatifin ortaklık (şirket) olduğu belirtilmiş ise de, bu ortaklığın "ticari nitelikte bir ortaklık" olduğu yönünde bir açıklama ve belirleme yapılmamıştır.

Kooperatifler Kanunu'nun 1. maddesinde gösterilen bu tanımdan açıkça anlaşılacağı üzere kooperatiflerde amaç, diğer ticaret şirketlerinden farklı olarak kazanç elde etmek ve bunu ortakları arasında paylaşmak olmayıp, ortakların ekonomik menfaatlerini, özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını iş gücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak ve gidermektir. Kooperatifler, kâr - zarar amacından ziyade sosyal yönü ağır basan ortaklıklardır.

Bu tanım ve amaç 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 171. maddesinde "Devlet, milli ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır." şeklinde anlamını bulmuştur.

Bu tanım ve düzenlemelere göre, yapı kooperatiflerini tacir kabul edip, tacir sıfatının sonuçlarıyla sorumlu tutmak mümkün değildir.

Aksi bir kabul, kooperatiflerin ticari kazanç elde etme amacına yönelik hareket etmeleri sonucunu doğurur ki, bu durumun Anayasada dahi kendisine yer verilen kooperatifçiliğin amacına uygun düşmeyeceği açıktır.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 124/1. maddesinde "Kooperatifler" ticaret şirketleri arasında sayılmış ise de, aynı maddenin 2. bendinde kooperatifler "Şahıs şirketleri" ve "Sermaye şirketleri" arasında gösterilmemiştir.

TTK'nın 124. maddesinin 1 ve 2. bentleri ile 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun 1. maddesi birlikte değerlendirildiğinde yapı kooperatiflerinin "ticaret şirketi" olmadığı, sosyal niteliği ağır basan kendine özgü bir ortaklık olduğu anlaşılmaktadır.

Kaldı ki, bu düzenlemelere benzer hükümler, 6762 sayılı mülga Türk Ticaret Kanunu'nda da bulunmasına rağmen (md 18, 136), Yargıtay'ın istikrar kazanan uygulamasında yapı kooperatifleri tacir olarak kabul edilmemiştir.

Esasen, yıllardır süregelen Yargıtay uygulamasını (Dairemizin 09.06.2008 tarih ve 2007/2726 esas, 2008/3798 karar ile yine Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 07.02.1996 tarih ve 1995/956 esas, 1996/45 karar sayılı kararları) ortadan kaldıracak bir yenilik de bulunmamaktadır."

denilmiş ve;

- KK'nun 1'inci maddesinde gösterilen tanımdan yola çıkarak kooperatifin ticaret şirketi olmadığı, sosyal niteliği ağır basan kendine özgü bir ortaklık olduğu,
- Kooperatifin, kâr - zarar amacından ziyade sosyal yönü ağır basan ortaklık olduğu,

- TTK'nın m.124/f.1 hükmünde, ticaret şirketleri arasında sayılmışlar ise de, aynı maddenin ikinci fıkrasında kooperatiflerin şahıs şirketleri ve sermaye şirketleri arasında gösterilmediği,
- Yargıtay'ın istikrar kazanan uygulamasında yapı kooperatiflerinin tacir olarak kabul edilmediği

gerekçeleriyle, kooperatiflerin tacir olmadıklarına hükmedilmiştir.

3. Kooperatiflerin Tacir Sayıldıkları Yönündeki Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararı Ve Gerekçeleri

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 29.11.2017 tarihli ve E.2017/1658, K.2017/1464 sayılı kararında, kooperatiflerin açıkça ticaret şirketi ve tacir olduğuna hükmetmiştir.

Hukuk Genel Kurulu'nu anılan kararında;

"Toplumların sosyal ve ekonomik kalkınmasında önemli bir rol oynayan kooperatiflerin ülkemizdeki geçmişine bakıldığında; bugünkü tarım kredi kooperatiflerinin çekirdeğini oluşturan ve adına "memleket sandığı" denilen örgütlerin ilk kez 1863 yılında kurulduğu, Cumhuriyetin ilanından önce TBMM hükümeti döneminde İktisat Vekâletince "İstihsal, Alım, Satım Ortaklık Kooperatifleri Nizamnamesi"nin çıkarıldığı, Cumhuriyetin ilanından sonra ise 5 Ocak 1924 tarihinde 396 sayılı Yasa ile o zaman var olan Kara Ticareti Kanunu'na "İşbu 15. maddede adı geçen üç çeşit şirketten başka kooperatif yani ortaklık şirketleri de ticari şirketlerdendir" şeklindeki fıkranın eklendiği, yine 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'ndan önce yürürlükte bulunan 29.05.1926 gün ve 865 sayılı Ticaret Kanunu'nun 121/l. maddesinde düzenlenen ticaret şirketleri arasında "kooperatif nevileri"nin de sayıldığı anlaşılmaktadır.

Kooperatifler, 1 Ocak 1957 tarihinde yürürlüğe giren 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda ise "Ticaret Şirketleri" ile ilgili bölümün sonunda yer alan 485 ilâ 502. maddeleri arasında düzenlenmiş, ancak bahsi geçen hükümler 24.04.1969 gün ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile adı geçen kanunun 100. maddesi uyarınca yürürlükten kaldırılmıştır.

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun 1. maddesinde kooperatifin tanımı yapılmış ve tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek kişilerle kamu tüzel kişileri tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklar olarak tanımlanmıştır.

Esasen 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun 1. maddesindeki tanımda, 21.04.2004 tarihinde 5146 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikten önce kooperatif hakkında "teşekkül" ibaresi kullanılmışken anılan Yasa ile "ortaklık" kavramı getirilmiş ve değişiklik gerekçesinde de, kooperatiflerin nitelikleri hukuki bakımdan tartışma konusu olduğundan "teşekkül" kavramı yerine "ortaklık" kavramı kullanılarak kooperatiflerin gerçek kimliklerini kazanmalarının sağlanması olduğu belirtilmiştir.

1581 sayılı Kanunla kurulan tarım kredi kooperatifleri ise tarımsal üretimde kullanılmak üzere ortaklarına olabildiğince uygun ve yeterli koşullarda kredi sağlamak üzere kurulan kooperatiflerdir.

Bireylerin ekonomik ve sosyal yönden dayanışma ihtiyacından doğan kooperatiflerin tacir

olup olmadığı 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu döneminde tartışmalara konu olduğu gibi 6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanunu'nun 01.07.2012 tarihinde yürürlüğe girmesinden sonra da bu konudaki görüş ayrılıkları devam etmiştir.

Az yukarıda belirtildiği gibi Kooperatifler Kanununun 1. maddesinde yer alan ve kooperatiflerin ticaret şirketi olup olmadığı, dolayısıyla tacir sayılıp sayılmayacağı tartışmalarının odağında bulunan “teşekkül” ibaresi 5146 sayılı Kanunla çıkarılıp, yerine “ortaklık” ibaresi getirilmekle birlikte doktrin ve Yargıtay kararlarında genel olarak kooperatiflerin ekonomik faaliyetini kâr amacı gütmekten sürdürdüğü, kooperatif ortaklarının kazanç elde edip bunu paylaşmaktan ziyade yardımlaşma ve dayanışma anlayışı içerisinde bir araya geldikleri, bu nedenle Kanunda kooperatifler “ortaklık (şirket)” olarak belirtilmiş olmakla birlikte bu ortaklığın “ticari nitelikte bir ortaklık” olduğu yönünde açıklama bulunmadığı, Kooperatifler Kanunu'nun 99. maddesinde yer alan bu kanundan kaynaklanan hukuk davalarının tarafların sıfatına bakılmaksızın ticari dava sayılacağı yönündeki hükümle de kooperatifle ortakları arasındaki uyuşmazlıkların amaçlandığı, kooperatiflerin sosyal bir fonksiyona sahip kendine özgü ortaklıklar olduğu belirtilerek tacir olmadığı ifade edilmiştir.

Bu noktada belirtmek gerekir ki, yürürlükten kalkan 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 18/1. maddesinde olduğu gibi 6102 sayılı TTK'nın 16/1. maddesinde de bütün ticari şirketleri tacir olarak sayılmış, İkinci Kitabın “Ticari Şirketleri” düzenleyen Birinci kısımda yer alan 124/1. maddesinde de 136. maddesi hükmü aynen tekrar edilerek ticari şirketlerin kolektif, komandit, anonim, limited ve kooperatif şirketlerden ibaret olduğu belirtilmiştir.

Görüleceği üzere, Kooperatifler Kanunu yürürlükte olmasına karşın yeni TTK'nda da kooperatiflerin ticaret şirketi olduğu açık bir biçimde hüküm altına alınmıştır. Kanun koyucu yeni TTK'nda kooperatifleri ticaret şirketleri arasında saymanın yanında, Kooperatifler Kanunu'nun 1. maddesinde “ortaklık” olarak ifade edilen kooperatiflerin “ticari nitelikte bir ortaklık” olup olmadığı konusunda gerek doktrin gerekse yargısal kararlarda süregelen tartışmalar karşısında iradesini de 6102 sayılı TTK'nın 124. maddesinin gerekçesinde net bir şekilde açıklamıştır.

Anılan madde gerekçesinde “kooperatif şirket” ibaresi ile ilgili tartışmanın 2004 yılında çıkarılan 5146 sayılı Kanun'la son bulduğu, çünkü anılan Kanunun kooperatifin şirket olduğunu belirttiği, gerçi Kanunun 1. maddesinde kooperatifin şirket olduğu ifade edilmekte ise de ticaret şirketi olup olmadığını açıkta bıraktığı, bu boşluk dolayısıyla bir tartışma başlatılabilir ve kooperatifin ticaret şirketi olmadığı teorik olarak ileri sürülebilir ve 124. maddenin kooperatifi ticaret şirketi olarak kabul etmesi eleştirilebilirse de böyle bir tartışmanın kooperatif şirketin niteliği tartışmasını davet edeceği belirtilerek” anılan şirket adi şirket olamayacağına göre Türk hukukunda üç çeşit şirket ortaya çıkmış olur.

Kooperatif şirkete uygulanacak hükümler sorunu da diğer sorunların ortaya çıkmasına sebep olur.

Tasarı, tüm bu çözümün güç sorunları ortadan kaldırmak amacıyla kooperatifin ticaret şirketi olduğunu hükme bağlamıştır.” demek suretiyle kooperatiflerin ticaret şirketi olduğunu vurgulamıştır.

Kanun koyucunun kooperatifi ticaret şirketi, dolayısıyla tacir sayma iradesinin varlığı oldukça açıktır.

Yeni Türk Ticaret Kanunu bakımından da ticaret şirketleri arasında sayılan kooperatiflerle ilgili ana düzenleme şüphesiz ki 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'dur.

Bu Kanunun 3. maddesinde kooperatif ve şubelerinin ticaret siciline tescil olunacağı, 7. maddesinde kooperatifin ticaret siciline tescil ile tüzel kişilik kazanacağı, 98. maddesinde de bu Kanunda aksine açıklama olmayan hususlarda TTK'daki anonim şirketlere ait hükümlerin uygulanacağı düzenlenmiştir.

Bu düzenleme nedeniyle TTK'nın özellikle anonim şirketlere ilişkin hükümleri ile 1163 sayılı Kanuna aykırı olmayan birleşme, bölünme ve tür değiştirmeye ilişkin hükümlerinin kooperatiflere uygulanacağı ve kooperatiflerin de defter tutmak zorunda olduğu açıktır.

Ayrıca 99. maddesinde tarafı olduğu hukuk davalarının ticari dava sayılacağı düzenlendiği gibi 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun 179. maddesindeki düzenleme uyarınca kooperatiflerin iflasa tabi oldukları da gözden kaçırılmamalıdır.

Tüm bu yasal düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde kooperatiflerin ticaret şirketi ve tacir olduğu açıkça görülmektedir.

Bu açık kanun hükümleri karşısında ticaret siciline tescili zorunlu olan, ancak bu şekilde tüzel kişilik kazanabilen, ticari defterler tutan, ortaklarının sermaye koyma borcu bulunan, şirketler ile birlikte düzenleme yapıp birleşme, bölünme ve tür değiştirme şartları düzenlenen ve iflasa tabi olan kooperatifin ticaret şirketi ve tacir sayılmaması mümkün değildir.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, kooperatifler tek amacı kâr elde etmek olmamakla birlikte, ortaklarının ekonomik menfaatlerini geliştirmeyi amaçlayan ticari birer ortaklıktır.

Kooperatiflerin kârlılık ilkesini bütünü bir kenara bıraktıkları da söylenemez, aksi takdirde varlıklarını sürdürmeleri beklenemez.

Kâr elde edilip bunun ortakları arasında paylaşılıp paylaşılmadığı, diğer bir deyişle ne şekilde tasarruf edildiği kooperatifin amacının ekonomik olduğu gerçeğini değiştirmemektedir.

Kooperatif şirketinin TTK'nın 124. maddesinde şahıs ve sermaye şirketleri arasında gösterilmemiş olması da kanunun açık lafzı karşısında kooperatifin ticaret şirketinin sayılmasına engel değildir.

Kooperatif şirketler bütün ticaret kanunlarında adı geçen ticari ortaklıklardan biri olduğu gibi 865 sayılı Ticaret Kanunu döneminde verilen 07.11.1945 gün ve 1944/8 E., 1945/14 K. sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu Kararında da kooperatif şirketleri, ortaklarının sıfatı ve işlemlerinin niteliği ne olursa olsun ticaret şirketi kabul edilmiştir.

O dönemde yapı kooperatiflerinin tacir sayılıp sayılmayacağı konusunda farklı yargı kararlarının ortaya çıkması nedeniyle içtihatların birleştirilmesi yoluna gidilmiş ve "Ticaret Kanunu'nda, mutlak surette tacir addolunacağı ve ticaret şirketleri nevinden olduğu tasrih olunan ve ticaret şirketlerinin bütün mümeyyiz vasıflarını haiz bulunan kooperatif şirketlerini, muameleleri bakımından medeni veya ticari diye ayırt etmeye kanun hükümleri müsait olmadığından, bu şirketleri, ortaklarının sıfatı ve muamelelerinin vasfı ne olursa olsun sadece ortaklığın hukuki şekline göre ticari şirketlerden madut olduğuna ve şirket azası arasında çıkan davanın Ticaret mahkemelerinde görülmesi gerekli bulunduğuna" karar verilmiştir.

Öğretide de, Kooperatifler Kanununun 1. maddesinde 2004 yılında yapılan değişiklik ile kooperatifin tacir olup olmadığı hususundaki tartışmanın noktalandığı ve kooperatifin şirket niteliğinde bulunduğunun vurgulandığı, 6102 sayılı TTK'nın 124/1. maddesi ile de ticaret şirketi niteliğinde olduğunun bir kez daha teyit edildiği (Arkan, S.: Ticari İşletme Hukuku, 20.Bası, 2015, s.123), kooperatifin tacir sayılmayacağı yönündeki yorumun kanuna aykırı (contra legem) bir yorum faaliyeti olduğu, 07.11.1945 gün ve 1944/8 E., 1945/14 K. sayılı

Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu kararında da tespit edildiği üzere kooperatifin "... ticari işletme işletip işletmediğinden bağımsız olarak (hukuki) şekli (kalıbı) dolayısıyla tacir..." (Kırca, İ.: Kooperatiflerin Tacir Niteliği Hakkında, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, Haziran 2017, s.5-25) olduğu ifade edilmektedir." denilmiş ve;

- Yasa Koyucunun, **TTK** ile kooperatifi ticaret şirketi ve tacir sayma iradesini açık bir şekilde ortaya koyduğu, kooperatifin **TTK**'nın 124'üncü maddesinde şahıs ve sermaye şirketleri arasında gösterilmemiş olmasının kanunun açık lafzı karşısında kooperatifin ticaret şirketinin sayılmasına engel olmadığı,

- **TTK**'daki bu hükmün yanı sıra **KK**'nın 3'üncü maddesinde kooperatif ve şubelerinin ticaret siciline tescil olunacağı, 7'inci maddesinde kooperatifin ticaret siciline tescil ile tüzel kişilik kazanacağı, 98'inci maddesinde **KK**'da aksine açıklama olmayan hususlarda **TTK**'daki anonim şirketlere ait hükümlerin uygulanacağı yönünde düzenlemelere yer verilmesi, **KK**'na aykırı olmayan birleşme, bölünme ve tür değiştirmeye ilişkin hükümlerinin kooperatiflere de uygulanması gerekliliği ve kooperatiflerin de defter tutmak zorunda olması, **KK**'nın 99'uncu maddesinde kanundan doğan hukuk davalarının ticari dava sayılacağı, ayrıca İcra ve İflas Kanunu uyarınca kooperatiflerin iflasa tabi olmaları,

- Kooperatiflerin tek amacı kâr elde etmek olmamakla birlikte, ortaklarının ekonomik menfaatlerini geliştirmeyi amaçlayan ticari birer ortaklık oldukları, kooperatiflerin kârlılık ilkesini tamamen bir kenara bırakamayacakları, aksi takdirde varlıklarını sürdüremeyecekleri, kâr elde edilip bunun ortaklar arasında paylaşılıp paylaşılmamasının kooperatifin amacının ekonomik olduğu gerçeğini değiştirmedeği,

- 07.11.1945 tarihli ve E.1944/8, K.1945/14 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu Kararında kooperatiflerin, ortaklarının sıfatı ve işlemlerinin niteliği ne olursa olsun ticaret şirketi kabul edildiği,

- Ayrıca, öğretide de, **KK**'nın 1'inci maddesinde 2004 yılında yapılan değişiklik ile kooperatifin tacir olup olmadığı hususundaki tartışmanın noktalandığı

gerekçeleriyle *kooperatiflerin ticaret şirketi ve tacir olduklarına* hükmedilmiştir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulundaki görüşmeler sırasında, **KK**'nın 1'inci maddesindeki tanımda kooperatifin ortaklık olduğu belirtilmiş ise de bunun ticari nitelikte bir ortaklık olduğunun belirtilmediği, kooperatiflerde amacın kazanç elde edip bunu ortaklar arasında paylaşmak olmayıp, ortakların ekonomik menfaatlerini, özellikle meslek veya geçimlerine ilişkin ihtiyaçlarını iş gücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle korumak ve gidermek maksadıyla bir araya geldikleri, aksi bir kabulün Anayasa'nın kooperatifleri düzenleyen hükmünde belirtilen amacına uygun düşmeyeceği, Yargıtay'ın istikrar kazanan kararlarında da kooperatiflerin tacir olarak kabul edilmediği, bu durumda somut olayda davacının ticari işletmesiyle ilgili bir uyuşmazlık var ise de davalı taraf için ticari işletmeyle ilgili bir uyuşmazlığın söz konusu olmadığı, dolayısıyla eldeki davanın nispi ticari dava olarak kabul edilemeyeceği ve yerel mahkeme kararının onanması gerektiği görüşü ileri sürülmüş ise de, bu görüş yukarıda açıklanan gerekçelerle kurul çoğunluğunca kabul edilmemiştir.

4. Özet Ve Sonuç

Kooperatiflerin tacir olup olmadığı hususu mülga 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu döneminde tartışmalara konu olduğu gibi 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 2012 yılında yürürlüğe girmesinden sonra da bu konudaki görüş ayrılıkları devam etmiştir. Yargıtay 15. Hukuk Dairesi'nin 11.6.2015 tarihli ve E.2014/5062, K.2015/3271 sayılı; Yargıtay 23. Hukuk Dairesi'nin 05.04.2016

tarih ve E.2014/10937, K.2016/2136 ve 08.06.2016 tarih ve E.2015/1147, K.2016/3470 sayılı kararlarında, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 07.02.1996 tarihli ve E.1995/956, K.1996/45 sayılı kararına yollamada bulunularak; KK'nun 1'inci maddesinde gösterilen tanımdan yola çıkarak kooperatifin ticaret şirketi olmadığı, sosyal niteliği ağır basan kendine özgü bir ortaklık olduğu, kooperatifin, kâr-zarar amacından ziyade sosyal yönü ağır basan ortaklık olduğu, **TTK**'nın m.124/f.1 hükmünde, ticaret şirketleri arasında sayılmışlar ise de, aynı maddenin ikinci fıkrasında kooperatiflerin şahıs şirketleri ve sermaye şirketleri arasında gösterilmediği, Yargıtay'ın istikrar kazanan uygulamasında yapı kooperatiflerinin tacir olarak kabul edildiği gerekçeleriyle, kooperatiflerin tacir olmadıklarına hükmedilmiştir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu ise, 29.11.2017 tarihli ve E.2017/1658, K.2017/1464 sayılı kararında; Yasa Koyucunun, **TTK** ile kooperatifi ticaret şirketi ve tacir sayma iradesini açık bir şekilde ortaya koyduğu, kooperatifin **TTK**'nın 124'üncü maddesinde şahıs ve sermaye şirketleri arasında gösterilmemiş olmasının kanunun açık lafzı karşısında kooperatifin ticaret şirketinin sayılmasına engel olmadığı, ticaret siciline tescili zorunlu olan, ancak bu şekilde tüzel kişilik kazanabilen, ticari defterler tutan, ortaklarının sermaye koyma borcu bulunan, şirketler ile birlikte düzenleme yapılıp birleşme, bölünme ve tür değiştirme şartları düzenlenen ve iflasa tabi olan kooperatifin ticaret şirketi ve tacir sayılmamasının mümkün olamayacağı, kâr elde edilip bunun ortaklar arasında paylaşılıp paylaşılmamasının kooperatifin amacının ekonomik olduğu gerçeğini değiştirmede, 07.11.1945 tarihli ve E.1944/8, K.1945/14 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu Kararında kooperatiflerin, ortaklarının sıfatı ve işlemlerinin niteliği ne olursa olsun ticaret şirketi kabul edildiği ve öğretide de, **KK**'nın 1'inci maddesinde 2004 yılında yapılan değişiklik ile kooperatifin tacir olup olmadığı hususundaki tartışmanın noktalandığı gerekçeleriyle kooperatiflerin ticaret şirketi ve tacir olduklarına hükmedilmiştir.

Kooperatiflerin ve üst kuruluşlarının tacir olup olmadıkları hususundaki tartışma bu son kararla birlikte bir sonuca kavuşturulmuş olsa da, Yargıtay'ın anılan görüşünde zaman içerisinde bir değişikliğe gidip gitmeyeceğini bugünden kestirmek güçtür.

Kaynakça

Altaş, Soner (2018). Son Değişiklikler Işığında Kooperatiflerin Uyacakları Defter Tutma Yükümü ve Muhasebe Usülleri. Karınca Dergisi, S.978, s.8-17.

Altaş, Soner (2018). Kooperatifler ve Üst Kuruluşları Tarafından Zayi Belgesi Alınması. Karınca Dergisi, S.984, s.16-22.

T.C. Yasalar (14.02.2011) 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, Ankara: Resmi Gazete (27846 sayılı)

T.C. Yasalar (10.05.1969) 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, Ankara: Resmi Gazete (13195 sayılı)

T.C. Tebliğler (19.12.2012) Ticari Defterlere İlişkin Tebliğ, Ankara: Resmi Gazete (28502 sayılı)

Yargıtay 15.HD'nin (11/06/2015) E.2014/5062, K.2015/3271 sayılı kararı.

Yargıtay 23.HD'nin (05/04/2016) E.2014/10937, K.2016/2136 sayılı kararı.

Yargıtay 23.HD'nin (08/06/2016) E.2015/1147, K.2016/3470 sayılı kararı.

Yargıtay HGK'nun (29/11/2017) E.2017/1658, K.2017/1464 sayılı kararı.

KOOPERATİFLERİN TÜZEL KİŞİ ORTAKLARI

Özdem SATICI TOPRAK*

I - Giriş

Kooperatifler Kanunu'nda kooperatifler ile bu kurumları oluşturan gerçek ve tüzel kişiler arasındaki ilişki ortaklık ilişkisi olarak adlandırılmış olup, bu ifade dernek üyeliği ve/veya şirket hissedarlığından farklı bir anlam taşımaktadır.

Bu anlam kaynağını özellikle kooperatif ortaklarının kooperatif üzerinde eşit haklara sahip olmasından almaktadır.

Hali hazırdaki düzenlemelere göre bir kooperatif yedi gerçek veya tüzel kişi tarafından kurulabilmektedir.

Tüzel kişiler kooperatiflerde kurucu ortak olabilecekleri gibi kurulmuş bir kooperatife sonradan girmek suretiyle de ortak olabilmektedir.

Bununla birlikte ortak olmak isteyen tüzel kişilerin de gerçek kişiler gibi bazı şartları taşımaları şarttır.

II - Ortak Olabilecek Tüzel Kişiler

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun tüzel kişilerin ortaklığı ile ilgili düzenlemelerinde geçmişte bazı değişiklikler yapılmıştır.

Zira, anılan Kanun'da daha önce kooperatiflere özel idareler, belediyeler, köyler, cemiyetler, dernekler, kamu iktisadi teşebbüsleri ve kooperatiflerin ortak olması mümkün iken 21/04/2004¹ tarihli yasa ile bu kuruluşlara ortak olabilecek tüzel kişiler genişletilmiştir.

Buna göre mevcut düzenlemeye göre kamu ve özel hukuk tüzel kişilerinin tamamı kooperatiflere ortak olabilmektedir. **(KK Md.9)**

***Ticaret Başmüfettişi, Ticaret Bakanlığı**

1) Bkz. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/05/20040507.htm>

Tüzel kişiler gerçek kişi ortaklarla aynı hak ve yükümlülüklerle sahip bulunmakta; yönetim ve denetim kurulu gibi organlara seçilebilmektedir. **(KK Md.55/3)**

Yasadaki değişikliğe, tüzel kişi ortaklığa ilişkin getirilen kısıtlamanın, özellikle üretim ve pazarlama faaliyetlerini limitet veya anonim şirketler kurmak suretiyle birleştirerek büyümeye çalışan küçük sanayicilerin, kooperatiflere ait alanlarda bu şirketler aracılığıyla yatırım yapma eğilimleri önünde bir engel oluşturması ve gerek kooperatiflerin gerekse kooperatiflerce yapılan işyerlerinin büyümesini ve verimli çalışmasını engellemesi nedeniyle ihtiyaç duyulmuştur. ²

Dolayısıyla, gerek Kooperatifler Kanunu metni ve gerekse yasa maddesinin gerekçesi dikkate alındığında mevcut durum itibarıyla; ticaret şirketleri, vakıflar, sendikalar gibi tüzel kişilikler de dahil tüm kamu ve özel hukuk tüzel kişilerinin kooperatiflere ortak olmasının mümkün olduğu söylenebilecektir.

III - Tüzel Kişi Ortağın Kooperatifte Temsili

Yasal düzenlemede tüzel kişilerin kooperatif ortaklığına izin verilmiş olması beraberinde bu ortaklığın temsili ile ilgili sorunları da getirmektedir.

Gerçek kişilerin kooperatiflere ortak olabilmesi için kişinin medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olması ve kooperatif ana sözleşmesinde yazılı şartları taşıması yeterlidir. **(KK Md.8/1)**

Medeni hakları kullanma ehliyeti için kişinin reşit olması, mümeyyiz olması ve kısıtlı olmaması şarttır. **(TMK Md.10)**

Tüzel kişiler ise kanuna ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olmakla, fiil ehliyetini kazanmakta ve tüzel kişinin iradesi, organları aracılığıyla açıklanmaktadır. **(TMK Md.49,50)**

Dolayısıyla, bir tüzel kişinin kooperatife ortak olabilmesi için kanunen gerekli organlara sahip olması gerektiğini söylemek mümkündür.

Diğer yandan, tüzel kişi ortakların temsili de temsile yetkili organları aracılığıyla yerine getirilmelidir.

Örneğin, kooperatife bir limited şirket ortak olmuş ise bu ortağı kooperatif genel kurul toplantılarında temsil edecek kişinin limited şirket tarafından kooperatife bildirilmesi ve bu temsile ilişkin olarak da temsilcinin yetkilendirilmiş olması şarttır.

Bu kişi şirket müdürü olabileceği gibi temsile yetkili bir avukat yahut ortaklardan biri de olabilecek; ortak olan limited şirket istediği zaman temsilcisini de değiştirebilecektir.

Zira tüzel kişilerin ortaklığında, ortak olan limited şirket, ortağın temsilcisi ise bu şirketi temsil ile yetkilendirilen gerçek kişidir.

Örneğimizdeki limited şirketin kooperatif yönetim kurulu üyeliğine seçilmesi halinde de, yönetim kurulu üyesi bu limited şirket olacak; ancak tüzel kişi olması nedeniyle bu yöneticiye ait yetkiler limited şirket yöneticisi temsil edecek gerçek kişi tarafından kullanılacaktır.

Bu gerçek kişi yönetim kurulu toplantılarına limited şirketi temsilen iştirak edecektir.

Bununla birlikte yönetim kuruluna seçilen tüzel kişiyi temsil edecek kişinin yönetim kurulu üyelerinde aranan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma, medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olma, aynı türde başka bir kooperatifin yöneticisi olmama, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'nun 56. Maddesinde yazılı suçlardan mahkum olmama gibi şartları taşıması gerekecektir.

2) Bkz. Madde gerekçesi

Ancak tüzel kişiyi temsil eden gerçek kişinin kooperatif ortağı olması zorunluluğu bulunmamaktadır. Zira kooperatifle ortaklık ilişkisi olan, gerçek kişinin temsil ettiği tüzel kişiliktir.

Konuyla ilgili olarak Ticaret Bakanlığı'nca tanzim edilen örnek ana sözleşmelerde de, yönetim kurulu üyeliğine seçilen tüzel kişileri temsil edecek gerçek kişilerin yönetim kurulu üyelerinde aranan şartları taşıması gerektiği, ancak bu kişilerin kooperatif ortağı olmalarının şart olmadığı belirtilmiştir.³

IV - Sonuç

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'na göre medeni hakları kullanma hakkını haiz gerçek kişiler ile tüm kamu ve özel hukuk tüzel kişileri kooperatiflere ortak olabilecektir.

Tüzel kişi ortaklar da gerçek kişi ortaklarla aynı hak ve yükümlülüklerle sahip bulunmaktadır.

Ancak gerçek kişi ortakların aksine tüzel kişi ortaklarda ortağın kooperatife karşı temsil edilmesi gerektiğinden tüzel kişi ortakların temsili için bir gerçek kişinin yetkilendirilmesi şarttır.

Tüzel kişinin yetkilendirdiği bu gerçek kişi kooperatif nezdinde tüzel kişi ortağı temsil edecek, genel kurul toplantılarına katılacak ve tüzel kişi ortağın yönetim kuruluna seçilmesi halinde de tüzel kişiyi temsil edecektir.

Bununla birlikte tüzel kişinin yönetim kuruluna seçilmesi halinde tüzel kişi yöneticiyi temsil edecek gerçek kişinin de kooperatif ortağı olmak dışındaki yönetim kurulu üyeliği şartlarını taşıması gerekecek; diğer yöneticiler gibi tüzel kişiyi temsil eden gerçek kişinin gereken şartları taşıyıp taşımadığı kooperatif denetçilerince araştırılacaktır.

3) <http://koop.ticaret.gov.tr/data/58d3b1831a79f5fe04e519ec/24-H%C4%B0ZMET%20VE%20DAYANI%C5%9EMA%20KOOP.pdf>

KOOPERATİFLERDE ORTAKLARIN GENEL KURULU TOPLANTIYA ÇAĞIRMA VE GÜNDEME MADDE EKLETME HAKKI

Mustafa YAVUZ*

1. Giriş

Kooperatifler, tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklardır.

Diğer ticaret şirketlerinden farklı olarak kooperatiflerde odak kavram, sermaye değil, kişilerdir.

Dolayısıyla bu kuruluşları, bir araya gelmiş ve bir amaç doğrultusunda emek ve/veya sermayelerini bu amaca özgülemiş kişiler oluşturur.

Buna bağlı olarak kooperatifi meydana getiren kişiler/ortaklar için 1163 sayılı Kooperatifler Kanununda¹ (**KoopK**) bazı haklar öngörülmüştür.

Bu ortaklık haklarının başında ise, “**genel kurulu toplantıya çağırma hakkı**” ve “**gündeme madde ekletme hakkı**” gelmektedir.

Söz konusu haklar, genel kurul toplantılarının zamanında yapılması ve genel kurullara ortakların iradesinin tam olarak yansması bakımından önemlidir.

İşte bu çalışmada, kooperatiflerde ortakların genel kurulu toplantıya çağırma ve gündeme madde ekletme hakkı detaylı olarak ele alınmış ve incelenmiştir.

2. Kooperatiflerde Genel Kurul

Kooperatiflerin zorunlu ve kanuni organları; genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kuruludur.

***Gümrük ve Ticaret Uzmanı**

1) 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu, 10.05.1969 tarihli ve 13195 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Genel kurul, bütün ortakların temsil edildiği en yetkili organ olup, kooperatiflerin karar ve irade organıdır.

Genel kurul esas itibarıyla, ortakların belli bir zamanda ve yerde müzakerelerde bulunmak ve karar almak için gerekli şartları yerine getirmek ve uymak kaydıyla bir araya gelmeleridir.

Kanuni istisnalar dışında ortaklar, kooperatif işlerine dair haklarını genel kurulda kullanırlar.

Genel kurul, olağan ve olağanüstü olmak üzere iki şekilde toplanır.

Olağan genel kurul toplantısının her hesap dönemi sonundan itibaren 6 ay içinde ve en az yılda bir defa yapılması zorunludur.

Olağanüstü genel kurul ise kooperatif işlerinin ve anasözleşme hükümlerinin gerektirdiği zaman ve surette toplanır.

Kooperatif ortaklarının mağdur olmaması, herhangi bir şekilde hak kaybına uğramaması, menfaatlerinin korunması ve ayrıca genel kurulda alınan kararların hukuk dünyasında sonuç doğurabilmesi için **KoopK**'da ve örnek anasözleşmelerde² özellikle genel kurulun yapılmasına ilişkin prosedür detaylı olarak açıklanmış ve sıkı kurallara bağlanmıştır.

Ancak, bu düzenlemeler yapılırken ortaklara bazı haklar da tanınmıştır.

Bu haklar arasında yer alan genel kurulu toplantıya çağırma hakkı ve genel kurul gündemine madde ekletme hakkı, sonraki bölümlerde açıklanmıştır.

3. Ortakların Genel Kurulu Toplantıya Çağırma Hakkı

3.1. Genel Kurulun Ortakların En Az Onda Biri Tarafından Toplantıya Çağırılması

KoopK'nın 43. maddesine göre genel kurulu toplantıya çağırma³ yetkisine sahip olanlar; yönetim kurulu⁴ veya anasözleşme ile bu hususta yetkili kılınan diğer bir organ ve gerektiğinde denetçiler kurulu, ortağı olduğu üst birlik ve tasfiye memurlarıdır.

Ancak genel kurul bu şekilde toplanmadığı takdirde ilgili bakanlık⁵ da genel kurulu toplantıya çağırma yetkisini haizdir.

Bu hususta örnek anasözleşmelerde de genel kurulun, yönetim kurulunca toplantıya çağırılacağı, gerekli hallerde denetim kurulu, kooperatifin ortağı bulunduğu üst birlik ve tasfiye memurlarının

2) KoopK'nın 88. maddesinde, ilgili bakanlıklara kooperatifler ve bunları üst kuruluşları için örnek ana sözleşme hazırlama görevi verilmiştir.

3) Genel kurul toplantısına çağrı, yetkili organ veya kişiler tarafından tüm ortaklara yöneltilen, toplantı yeri, zamanı, gündemi ile katılma koşullarını içeren ilan ve/veya mektup şeklindeki yazılı irade beyanı veya bildirimidir.

4) KoopK'nın ek 2/2. maddesi uyarınca, genel kurulu olağan toplantıya çağırmayan yönetim kurulu üyeleri altı aya kadar hapis ve otuz günden üçyüz güne kadar adli para cezası ile cezalandırılırlar.

5) İlgili bakanlık; tarımsal amaçlı kooperatifler ve üst kuruluşları için Tarım ve Orman Bakanlığı, yapı kooperatifleri ve üst kuruluşları için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve diğer kooperatifler ve üst kuruluşlar için ise Ticaret Bakanlığıdır.

genel kurulu toplantıya çağırma yetkisine sahip olduğu, genel kurulun belirtildiği şekilde toplanamadığı takdirde ilgili bakanlıkça toplantıya çağırılacağı öngörülmüştür.

Öte yandan, **KoopK**'nın 44. maddesinde, **“Dört ortaktan az olmamak kaydıyla ortak sayısının en az onda birinin isteği üzerine genel kurul toplantıya çağrılır.”** hükmüne yer verilmek suretiyle, azınlık (**azlık**) oluşturan kooperatif ortaklarına genel kurulu toplantıya çağırma hakkı tanınmıştır.

Bu hak genellikle olağanüstü genel kurul toplantıları için kullanılmaktadır.

Anılan hakkın kullanılabilmesi için talep eden ortak sayısının, en az dört ve toplam ortak sayısının en az onda biri olması gerekmektedir.

Azınlık olarak kabul edilmenin temel şartı, onda birlik ortağın birlikte hareket etmesidir.

Ayrı ayrı yapılan başvurular onda biri bulsa bile azınlık kabul edilmez.

O halde, ortak sayısı 40 ve daha az olan kooperatiflerde 4 ortak, 40'ın üzerinde olan kooperatiflerde ise ortak sayısının 10'a bölünmesi sonucu bulunan sayıda ortak tarafından genel kurul çağrısı yapılabilir.

Sonucun küsuratlı çıkması halinde ise sayı bir üst sayıya yuvarlanır.

Örneğin; 197 ortağı olan bir kooperatifte 20, 130 ortağı olan bir kooperatifte 13, 75 ortağı olan bir kooperatifte 8, 21 ortağı olan bir kooperatifte 4 ortağın talebi üzerine genel kurul toplantıya çağırılabilir.

Genel kurulu toplantıya çağırma isteyen ortakların, toplantı gündemini belirlemeleri ve bu isteklerini yazılı olarak yönetim kuruluna bildirmeleri gerekir.

Örnek anasözleşmelerde yönetim kuruluna yapılacak başvurunun müştereken ve noter tebligatı ile yapılması hüküm altına alınmıştır.

Azınlığın genel kurulun toplantıya çağırılmasına ilişkin isteği kooperatif yönetim kurulu tarafından en az 10 gün içinde yerine getirilmediği (**belirtilen süre içinde cevap verilmediği veya başvurunun olumsuz sonuçlandığı**) takdirde, istek sahiplerinin müracaatı üzerine veya doğrudan doğruya ilgili bakanlık tarafından genel kurul toplantıya çağırılabilir (**KoopK md. 44/2**).

Ancak ilgili bakanlık, genel kurulu toplantıya çağırma hususunda zorunlu olmayıp, takdir hakkına sahiptir. Keza uygulamada da ilgili bakanlıkların genel kurulu toplantıya çağırıldığına pek rastlanılmamaktadır.

Durum böyle olmakla birlikte, azınlığın müracaatı üzerine ilgili bakanlık tarafından genel kurulun uygun bir süre içerisinde toplantıya çağırılmaması veya talebe olumsuz cevap verilmesi halinde istek sahipleri (**azınlık oluşturan ortaklar**) mahalli mahkemeye (**kooperatif merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesine**) başvurarak genel kurulu bizzat toplantıya çağırma izni (**yetkisi**) alabilirler (**KoopK md. 44/3**).

Açılan davada husumet kooperatife yöneltilir; başka bir deyişle dava kooperatif aleyhine açılır.

Ayrıca Yargıtay kararlarına⁶ göre azınlığın, genel kurulun toplantıya çağırılmasına ilişkin gerektirici

6) Yargıtay 23. H. D. 'nin 22.11.2017 tarihli ve E.2017/1572, K.2017/3365 sayılı; 13.03.2017 tarihli ve E.2016/4746, K.2017/787 sayılı; 10.06.2013 tarihli ve E.2012/6965, K.2013/3954 sayılı; Yargıtay 11. H. D. 'nin 06.02.2012 tarihli ve E.2011/2658, K.2012/719 sayılı kararları.

sebepleri ve bunların varlığına işaret eden delilleri göstermesi ve gündemi başvuru dilekçesine eklemesi, çağrı için yeterli nisabın sağlanmış olması ve dava öncesinde yapılan çağrı taleplerinde görüşülmesi talep edilen gündem maddeleri ile davada talep edilen görüşülmesi talep edilen gündem maddelerinin aynı olması gerekir.

Gösterilen sebeplerin tamamen ispatı gerekli değil ise de, bunlara ilişkin emare ve belirtilerin ortaya konulması şarttır.

Bu sebepler, makul ve genel kurulun toplanmasını gerektirecek derecede önemli de olmalıdır. Aksi durum, kanunun tanıdığı bir hakkın keyfi olarak kullanımı sonucunu doğurur.

Mahkemenin istemi kabul etmesi halinde gündemi de belirlemek suretiyle kooperatifin toplantıya çağrılmasına izin verilir. Ancak, toplantı tarihi mahkeme tarafından belirlenmez.

Mahkemeden böyle bir iznin (**yetkinin**) alınması halinde genel kurul, ortaklarca anasözleşmede gösterilen şekil ve surette toplantıya çağrılır.

Mahkemenin azınlığa genel kurulu toplantıya çağırma yetkisi vermesi halinde, yapılacak çağrıya mahkeme kararının özeti, tarih ve sayısının yazılması uygun olur.

Bu arada, azınlığın çağrı yetkisiyle genel kurulun toplantıya çağrılması durumunda yönetim kurulu, toplantının yapılabilmesi için her türlü yardımı ve kolaylığı (**toplantıya katılanlar listesinin düzenlenmesi, çağrılarının yapılması, ilgili giderlerin ödenmesi gibi**) göstermekle yükümlüdür. Çünkü bu yolla yapılan genel kurul toplantısı da yasal yönden geçerlidir.⁷

Son olarak önemle belirtelim ki, azınlık oluşturan ortaklar, doğrudan doğruya mahkemeye başvurarak genel kurulun toplantıya çağrılmasına ilişkin kendilerine yetki verilmesini isteyemezler; yönetim kurulundan başlayarak sıra ile diğer yetkililere taleplerini iletmesi gerekir.

Aksi takdirde mahkeme, ortakların talebini haklı da görse, daha önceki yolların tamamlanmamış olması nedeniyle, talep edilen genel kurulun toplantıya çağrı yetkisini vermez.

O halde, azınlığın genel kurulu toplantıya çağırma girişiminin sıhhatli olabilmesi ve sonuç alınabilmesi için mutlak surette "**yasal sıranın**" izlenmesi, zorunlu yolların tüketilmesi ve ayrıca bu durumun belgelendirilmesi gerekir.⁸

Bu çerçevede, azınlığın kooperatif genel kurulunu olağanüstü toplantıya çağırarak için mahkemeden izin isteminde bulunabilmesi için öncelikle yönetim kuruluna başvurması, yönetim kurulunca söz konusu isteğin yerine getirilmemesi halinde ilgili bakanlığa, reddi durumunda ise mahkemeye başvurması şarttır.

Tekrar belirtmek gerekirse, silsileye riayet edilmediği gerekçesiyle dava reddedilir.⁹

3.2. Her Bir Ortağın Genel Kurulu Toplantıya Çağırabilmesi

KoopK'nın 98. maddesinde yer alan özel düzenleme gereğince, anılan kanunda aksine açıklama

7) Hüseyin Dertop, *Kooperatif ve Genel Kurul Toplantıları*, Mali Çözüm Dergisi, Ocak-Şubat 1994, Sayı 24, s.29.

8) Cafer Tayyar Çöklü, *Yapı Kooperatiflerinde Genel Kurulu Kimler Toplantıya Çağırabilir*, Yaklaşım Dergisi, Mart 2004, S.135.

9) Yargıtay 23. H. D. 'nin 30.06.2015 tarihli ve E.2014/8864, K.2015/5070 sayılı; 20.10.2014 tarihli ve E.2014/3175, K.2014/6441 sayılı; 04.06.2014 tarihli ve E.2014/603, K.2014/4322 sayılı; Yargıtay 11. H. D. 'nin 20.11.1985 tarihli ve E.1985/6664 K.1985/6268 sayılı; 11.06.1973 tarihli ve E.1973/2301, K.1973/2717 sayılı kararları.

olmayan hususlarda 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun¹⁰ (TTK) anonim şirketlere ait hükümleri uygulanmaktadır.

Kooperatifler hakkında uygulanan anonim şirketlerle ilgili hükümlerden biri de zikredilen Kanunun 410. maddesinin ikinci fıkrasıdır.

Bahsi geçen fıkrada, **“Yönetim kurulunun, devamlı olarak toplanamaması, toplantı nisabının oluşmasına imkân bulunmaması veya mevcut olmaması durumlarında, mahkemenin izniyle, tek bir pay sahibi genel kurulu toplantıya çağırabilir. Mahkemenin kararı kesindir.”** denilmektedir.

Bu hükme, ilgili bakanlıklarca yeni hazırlanan örnek anasözleşmelerde de yer verilmektedir.¹¹

Uygulamada, çeşitli sebeplerle, özellikle gruplar arasındaki uyumsuzluk ve çekişme dolayısıyla yönetim kurulunun toplanamaması, üye eksikliğinden veya bazı azınlık haklarının kötüye kullanılması dolayısıyla toplantı nisabının gerçekleşmemesi, toptan istifa yahut başka nedenlerle yönetim kurulunun mevcut olmaması hallerine rastlanmaktadır.

Bu durumda kilitlenmeye giren kooperatifin çıkar yol bulabilmesi için genel kurulun toplanabilmesi gerekmektedir.

Söz konusu düzenleme, genel kurulun bazı olağanüstü durumlarda ve özellikle organ yokluğu hallerinde tek bir ortak tarafından dahi toplantıya çağırılabilmesine imkan sağlamaktadır.

Ortaklar bu çağırışı mahkeme kararıyla yapabilir.

4. Ortakların Genel Kurul Gündemine Madde Ekletme Hakkı

Kooperatiflerde gündem, genel kurul toplantısında görüşülecek ve karara bağlanacak konuları gösterir.

Gündem, genel kurulu toplantıya çağırın tarafından belirlenir ve ayrıca toplantı çağırısına ve ilana yazılır.

Kooperatif genel kurulu toplandığı zaman gündem çerçevesinde çalışmalarını yürütür.

Dolayısıyla, kooperatiflerde gündeme bağlılık geçerlidir ve gündemde olmayan hususlar genel kurulda görüşülemez.

Bununla birlikte, **KoopK**'da bu kurala istisna getirilmiş ve bazı esaslar dâhilinde ortakların genel kurul gündemine madde ekletmesine imkan sağlanmıştır.

4.1. Azınlık Oluşturan Ortakların Genel Kurul Toplantısından En Az 20 Gün Önce Yazılı Olarak Başvuruda Bulunması

KoopK'nın 46. maddesinin ikinci fıkrasında, **“Dörtten az olmamak üzere ortakların en az 1/10'u**

10) 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 14.02.2011 tarihli ve 27846 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

11) <https://esnaf.ticaret.gov.tr/dokuman-ve-formlar/kooperatifler/ornek-anasozlesmeler> (Erişim-09.09.2019).

tarafından genel kurul toplantısından en az 20 gün önce yazılı olarak bildirilecek hususların gündeme konulması zorunludur.” hükmüne yer verilmiştir.

Bu hüküm bağlamında, azınlık oluşturan ortaklar, genel kurul gündemine madde ekletme hakkını haizdir.

Örneğin; 120 ortağı bulunan bir kooperatifin en az 12, 65 ortağı olan bir kooperatifin en az 7, 23 ortağı bulunan bir kooperatifin ise en az 4 ortağı, gündeme madde eklenmesi talebinde bulunabilir.

Söz konusu talep kapsamında gündeme eklenecek hususlara ilişkin konu sınırlaması yoktur; dolayısıyla bu yöntemle azınlık, müştereken ve noter tebligatı ile bildirmek suretiyle, genel kurulun görev alınana giren her konuyu toplantı gündemine eklenmesini isteyebilir.

Azınlığın genel kurul toplantısından en az 20 gün önce yazılı olarak bildireceği hususların gündeme konulması zorunlu olmakla birlikte, yönetim kurulunca bu talebin yerine getirilmemesi halinde nasıl bir yol izleneceği **KoopK**'da açıklanmamıştır.

Bu durumda, anılan Kanunun 98. maddesinde yapılan atıf dolayısıyla **TTK**'nın anonim şirketlere ilişkin hükümlerine başvurmak gerekir.

O halde, ortakların gündeme madde konulmasına ilişkin istemi yönetim kurulu tarafından reddedildiği veya isteme 7 iş günü içinde olumlu cevap verilmediği takdirde, aynı ortakların başvurusu üzerine, genel kurulun toplantıya çağırılmasına kooperatif merkezinin bulunduğu yerdeki asliye ticaret mahkemesi karar verebilir.

Zorunluluk olmadıkça mahkeme dosya üzerinden inceleme yaparak hüküm kurar. Mahkemenin kararı kesindir (**TTK md. 412**).

Yeri gelmişken belirtelim ki, **KoopK**'nın 45/2. maddesinde genel kurulun anasözleşmede gösterilen şekil ve surette toplantıya çağırılacağı, örnek anasözleşmelerde de toplantı çağırısının, toplantı gününden en az 30 gün önce ve en çok iki ay içinde yapılmasının zorunlu olduğu ifade edilmiştir.

Buna mukabil, azınlık oluşturan ortaklara tanınan genel kurul gündemine madde ekletme hakkı, genel kurul toplantısından en az 20 gün önce kullanılabilecektir. Bu halde, söz konusu hakkın, toplantı çağırısının ilan edilmesinden sonra da kullanılması mümkündür.

Ancak mevzuatta, çağrı ilanının yapılmasından sonra gündeme madde eklenmesinin talep edilmesi halinde talep olunan gündem maddelerinin ilanının gerekip gerekmediği noktasında bir açıklık yoktur.

Bununla birlikte, Ticaret Bakanlığınca yayımlanan **“Kooperatiflerin Genel Kurullarında Bakanlık Temsilcisi Görevlendirilmesi”** konulu 2017/1 sayılı Genelgede,¹² **“Kanunun 46. maddesine göre, dörtten az olmamak üzere ortakların en az 1/10'u tarafından genel kurul toplantısından en az 20 gün önce yazılı olarak bildirilecek hususların gündeme alınması zorunlu olduğundan, gündem ortaklara duyurulduktan sonra başvuru yapıldığı takdirde, konu yine de gündeme eklenir; bu yasal zorunluluğa yönetim kurulu uymamışsa divan başkanının konuyu gündeme alması sağlanır.**

Ancak, bu durumda istemde bulunan 1/10 ortağın, yasal başvuruyu zamanında yaptığını kanıtlaması gerekir.” denilmektedir.

12) http://esnaf.ticaret.gov.tr/data/5c87c58addee7df7acde8a7a/Kooperatiflerin%20Genel%20Kurullar%C4%B1nda%20Bakanl%C4%B1k%20Temsilcisi%20G%C3%B6revlendirilmesi_Ustyazi.pdf (Erişim-09.09.2019).

4.2. Azınlık Oluşturan Ortakların Gündem Maddelerinin Görüşülmesine Geçilmeden Önce Başvuruda Bulunması

Kooperatif genel kurulunda gündemde olmayan hususlar görüşülememekle birlikte, kooperatife kayıtlı ortakların (**genel kurula katılan ortakların değil**) en az 1/10'u gündem maddelerinin görüşülmesine geçilmeden önce yazılı teklifte bulunmaları halinde, **KoopK**'nın 46/3. maddesinde yer alan konuların görüşülebilmesi genel kurula katılanların yarısından bir fazlasının kabulü ile gündeme alınır.

Bu halde, toplantıdan en az 20 gün önce yazılı istemde bulunulması halinde azınlığın istediği konuların gündem alınması zorunlu iken, toplantı sırasında gündem maddelerinin görüşülmesine geçilmeden önce istek sunulmuşsa bunun kabulü şart değildir; teklifin toplantıda bulunanların yarısından bir fazlasının oyuyla kabul edilmesi gerekir.

Genel kurul oylamasında yeterli oyu alamayan maddeler gündeme alınmaz.

Diğer taraftan bu yöntemde, talepte bulunan ortak sayısının en az 4 olması da gerekmemektedir.

Azınlığın genel kurul gündemine alınmasını isteyebileceği konular sınırlı sayıda olmak üzere şunlardır:

Hesap tetkik komisyonunun seçilmesi, bilanço incelemesinin ve ibranın geriye bırakılması, çıkan veya çıkarılan ortaklar hakkında karar alınması, genel kurulun yeni bir toplantıya çağırılması, kanun, anasözleşme ve iyiniyet esasları ile genel kurul kararlarına aykırı olduğu ileri sürülen yönetim kurulu kararlarının iptali ve yönetim kurulu üyeleri ile denetçilerin azli ve yerlerine yenilerinin seçilmesidir.

Sayılan konuların dışındaki hususlar, genel kurul esnasında gündeme ilave edilemez.

Öte yandan, genel kurul esnasında gündeme madde ilavesi için gündem maddelerinin görüşülmesine geçilmeden önce divan heyetinin seçilmesi ve divana tutanakları imza yetkisinin verilmesinin ardından gündeme madde ilavesine ilişkin teklifin yazılı olarak divan heyetine sunulması gerekir.¹³

Yeri gelmişken ifade edelim ki, yukarıda yer verilen Ticaret Bakanlığının 2017/1 sayılı Genelgesine göre Bakanlık temsilcisinin görevlerinden biri de, '*gündemin görüşülmesine geçilmeden önce, gündeme madde eklenmesi hususunda teklifte bulunan olup olmadığına ilişkin genel kurulun bilgilendirilmesi hususunda divan başkanlığının uyarılması*'dir.

Görüldüğü üzere, **KoopK** md. 46/3'teki hakkın kullanılması, kullanan sayısı, biçimi, zamanı belli ve sınırlıdır.

Dolayısıyla söz konusu istisnai hak, belli ve sınırlı biçim ve nedenler dışında kullanılamaz.¹⁴

13) Yusuf Üstün, Muhittin Aydın, *Kooperatifler Hukuku, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 2014, s.139.*

14) Hayri Acar, Ender Dedeoğlu, *Örnek Dava Uygulamalarıyla Kooperatif Genel Kurul Kararlarında Hükümsüzlük ve Sonuçları, Ankara Barosu Dergisi, Y.73, 2015/1, s.404.*

5. Sonuç

1163 sayılı Kooperatifler Kanununda ortaklara bazı haklar tanınmış olup, bu hakların başında **“genel kurulu toplantıya çağırma hakkı”** ve **“gündeme madde ekletme hakkı”** gelmektedir.

Bu çerçevede;

- Dört ortaktan az olmamak kaydıyla, toplam ortak sayısının 1/10'u genel kurulun toplantıya çağırılmasını talep edebilir.

Talep, gerektirici sebepler ve gündem belirtilmek suretiyle müştereken ve noter tebligatı ile yönetim kuruluna yapılır.

Yönetim kurulunca bu talebin 10 gün içinde yerine getirilmemesi halinde istek sahipleri, genel kurulun toplantıya çağırılmasını teminen ilgili bakanlığa müracaat eder.

Bakanlık tarafından da genel kurul toplantıya çağırılmazsa, istek sahibi ortaklar mahkemeye başvurarak genel kurulu bizzat toplantıya çağırma izni alabilir.

Mahkemeden böyle bir yetkinin alınması halinde genel kurul, ortaklarca anasözleşmede gösterilen şekil ve surette toplantıya çağırılır.

- Yapılması planlanan bir genel kurula ilişkin olarak, dörtten az olmamak üzere ortakların en az 1/10'u tarafından genel kurul tarihinden en az 20 gün önce bildirilecek hususların toplantı gündemine konulması zorunludur.

Anılan talep bağlamında, gündeme eklenecek maddelere ilişkin herhangi bir sınırlama söz konusu değildir.

Bunun dışında ayrıca, kooperatife kayıtlı ortakların en az 1/10'unun gündem maddelerinin görüşülmesine geçilmeden önce yazılı teklifte bulunmaları halinde Kooperatifler Kanununun 46/3. maddesinde öngörülen altı husus, genel kurula katılanların yarısından bir fazlasının kabulü ile gündeme alınır.

Ortakların hak ve menfaatlerinin korunması ve kooperatifin amacına ulaşabilmesi bakımından, mevzuatta öngörülen ortaklık haklarının gereği gibi bilinmesi ve bu hakların ortaklar tarafından usulünce kullanılması önemlidir.

KOOPERATİFÇİLİK EKONOMİSİ ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Vedat SADİOĞLU*

Giriş

2013 yılında, Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) tarafından hazırlanan '*Dünya Kooperatifçilik Raporu*', "*Kooperatifçilik Ekonomisini Keşfet*" temasıyla yayınlanmıştır.

Kooperatifçilik, ortak idealleri, amaçları ve kaygıları olan insanların birlikteliğini düzenleyen ekonomik bir sistemdir.

Bu amaçla, kooperatifçiliği bir anonim şirket olarak görmek doğru değildir.

Buna rağmen, kooperatifçilik ekonomisi de günümüzde hiç azımsanmayacak boyutlarda faaliyet göstermektedir.

Avrupa Kooperatifler ve Sosyal Girişimler Araştırma Enstitüsü ile ICA'nın birlikte hazırladığı rapora göre, 25 ülkede faaliyet gösteren 2 bin 32 kooperatifin toplam cirosu 2,6 trilyon **ABD** doları kadardır.

Resim 1: Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) Logosu

Yine raporda, dünyanın en çok ciro yapan ilk 3 kooperatif üyesi ülke ise 662 milyar dolar ile **ABD**, 363 milyar dolar ile Fransa ve 358 milyar dolar ile Japonya olarak sıralanmıştır.

Bu 3 ülkenin kooperatiflerinin toplam ciroları, 1 trilyon 383 milyar dolardır.

Görüldüğü gibi kooperatifçilik, büyük bir ekonomiyi içinde barındırmaktadır.

Ayrıca, sosyal bir sorunun çözümü için de tüm dünyada etkin bir sistemdir.

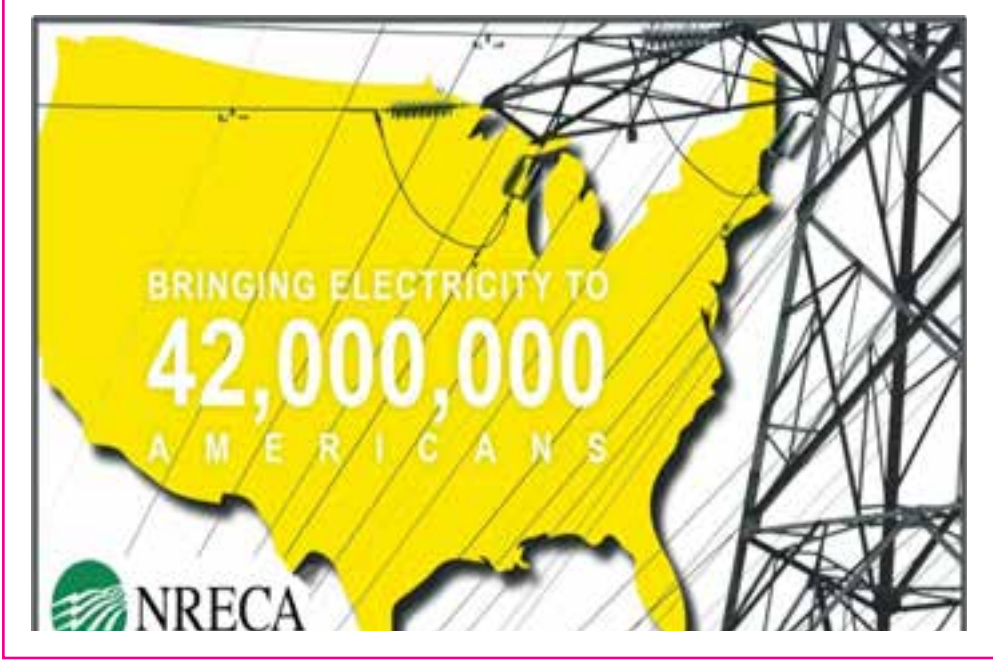
Kooperatifçilik ekonomisi sadece ülkemizde

**Araştırmacı Yazar (vsadioglu1960@hotmail.com)*

KARINCA 23

değil, gelişmiş, az gelişmiş ve geri kalmış ülkelerde de önemli bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Resim 2: Kırsal Amerika'yı elektrikleştirmede görev edinen, Ulusal Kırsal Elektrik Kooperatifler Birliği((NRECA) 1942'de kuruldu.

Dünyada Durum

ICA'nın '2013 Dünya Kooperatifçilik Raporu'nda, kooperatiflere ait yayınlanan istatistiklere ilave olarak, kooperatiflerin başarı öyküleri de yer almaktadır.

Örneğin, 1942 yılında ABD'de kurulan '**Ulusal Kırsal Elektrik Kooperatifi**'(NRECA) en dikkat çeken örnektir.

ABD'de faaliyet gösteren 900 elektrik kooperatifini temsil eden '**Ulusal Elektrik Kooperatifi**', 47 eyalette 42 milyon tüketiciye doğrudan ulaşmaktadır. ABD coğrafyasının neredeyse %75'ine elektrik sağlamaktadır.

Görüldüğü gibi, şirketlerin kar-maliyet açısından yatırım yapmayı uygun görmedikleri kırsal alanlara, uygun fiyatla elektrik götürülmesi, 'Kooperatifçilik İşletme Modeli' ile mümkün olmuştur.

Enerjide, mevcut (**halen kullanılan**) fosil yakıtlardan, yenilenebilir enerji kaynaklarına doğru bir geçiş dönemi yaşanmaktadır.

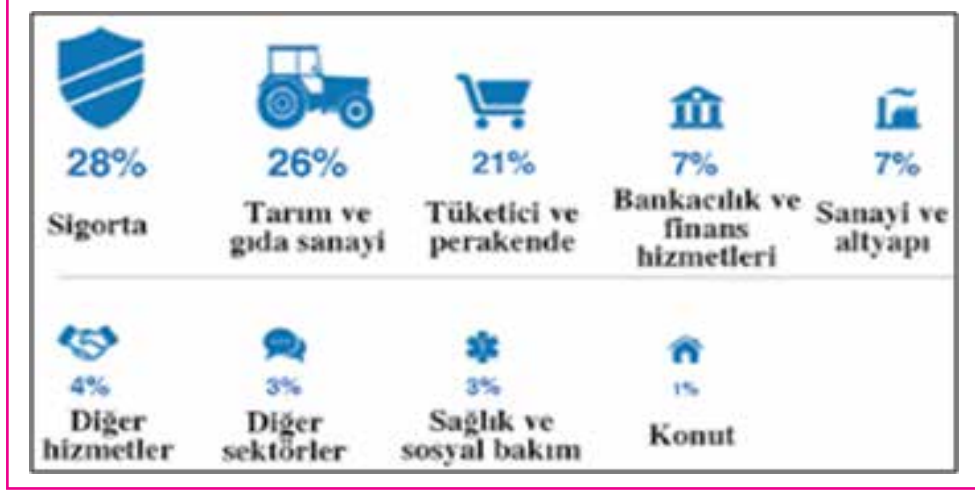
Günümüzde, topluma karşı sorumluluk ilkesini bünyesinde barındıran kooperatif modeli ön plana çıkmaktadır.

Bu yolda kazanılan ivmeyle, sosyal faydayı ön planda tutan kooperatifçiliğin dinamik yapısı, araştırma-geliştirme ve inovasyon(yenilik) ile attığı adımlar girişimciler için yeni ufuklar açmaktadır.

Kooperatiflerin Sektörlere Göre Dağılımı

Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) tarafından hazırlanan rapor, 100 milyon doların üzerinde ciro yapan 56 ülkede faaliyet gösteren 2 bin 32 kooperatifi kapsamaktadır. Söz konusu kooperatiflerin toplam cirosu 2,6 trilyon dolara ulaşmıştır.

Sigorta kooperatiflerinin prim gelirleri 1,6 trilyon dolar iken bankacılık ve sigorta sektörü hariç diğer kooperatiflerin cirosu 1,3 trilyon dolardır.

Tablo 1: Kooperatiflerin Ciro Bazında Sektörel Dağılımı (Kaynak: koop.gtb.gov.tr)

Sigortacılık Sektörü

100 milyon doların üzerinde prim gelirine sahip kooperatifler dikkate alındığında, 451 sigorta şirketi ve mütüel (karşılıklı) sigorta kooperatiflerinin 38 ülkede toplam 1,2 trilyon dolar prim gelirine ulaştıkları görülmektedir.

ÜLKELER	Karşılıklı Üye Sayısı	Karşılıklı Prim/Kar (ABD Doları) (Milyon)
USA (ABD)	1,788	459,119
Germany (Almanya)	1,135	107,358
France (Fransa)	597	137,533
Spain (İspanya)	472	25,998
Canada (Kanada)	123	24,665
UK (İngiltere)	80	24,846
Finland (Finlandiya)	70	19,157
Netherlands (Hollanda)	65	49,066
Japan (Japonya)	47	223,666
Italy (İtalya)	10	38,735
Total (Toplam)	4,387	1,110,144

Tablo 2: Dünyadaki en büyük 10 mütüel sigorta şirketi-2013 (Kaynak: icmif.org'tan)

Prim gelirine göre ilk iki sıra; Zenkyoren 81,69 milyar dolar ve Nippon Life 61,99 milyar dolar ile Japon kooperatifleridir.

Üçüncü sırada ise ABD sigorta kooperatifi State Farm Group 57,13 milyar dolar ile yer almaktadır.

Tarım Ve Gıda Sektörü

Tarım ve gıda sektöründe 24 ülkede, toplam 573 milyar dolar ciro elde eden 404 kooperatifin 100 milyon doların üzerinde gelir elde ettiği görülmektedir.

Ciro büyüklüğü baz alınarak, dünyadaki üç sıraya bakıldığında; İlk sırada Japonya'dan 62,5 milyar dolar ile Zen-Noh, ikinci sırada **ABD**'den 37 milyar dolar ile **CHS Inc.**, üçüncü sırada ise Güney Kore'den 31 milyar dolar ile **NACF** kooperatifi yer almaktadır.

Cironun kişi başı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (**GSYH**) oranına göre, dünyada ilk üç kooperatif değerlendirildiğinde; İlk sırada Hindistan'dan Indian Farmers Fertiliser Coop.(**IFFCO**), 2,6 milyar dolar, ikinci sırada Güney Kore'den **NACF**, 1,4 milyar dolar, üçüncü sırada ise Japonya'dan Zen-Noh 1,3 milyar dolar ile yer bulmuştur.

Tüketici, Toptan Ve Perakende Sektörü

2014'te 100 milyon doların üzerinde ciro yapan 24 ülkedeki 326 toptan ve perakende kooperatifi, toplam 537 milyar dolar ciro elde etmiştir.

Toptan ve perakende sektöründe, Fransız ve Alman kooperatiflerinin üstünlüğü görülmektedir.

İlk üç sırayı, hem ciro hem de cironun kişi başı **GSYH**'ye oranı bakımından aynı kooperatifler paylaşmaktadır. İlk sırada; Almanya'dan **ReWe Group** 52 milyar dolar ile ilk sırada, Fransa'dan **ACDLEC E.Leclerc** 49 milyar dolarla ikinci sırada, yine Almanya'dan Edeka Zentrale 30 milyar dolar ile üçüncü sırada yer almaktadır.

2013 yılı verilerinde ise, ciro bazında yine Alman ve Fransız kooperatiflerinin kendi aralarında yarıştığı görülmektedir.

Sanayi Sektörü

Bu alandaki kooperatiflerden 100 milyon doların üzerinde ve toplam cirosu 79 milyar doları bulan 113 kooperatif, 20 ülkede faaliyet göstermektedir.

Ciro bazında sıralanmaları şöyledir;

- 1.Mondragon(İspanya) 19 milyar dolar,
- 2.Copersucar(Brezilya) 4,5 milyar dolar,
- 3.National Cable Television Coop.(**ABD**) 2,2 milyar dolardır.

Cironun kişi başı GSYH oranına göre yapılan sıralama ise şöyledir;

- 1.Mondragon (İspanya) 601 milyon dolar,
- 2.Copersucar (Brezilya) 353 milyon dolar,
- 3.Fagor Elektrodomesticos (İspanya) 55 milyon dolardır.

Ülkeler	GSYİH	Koop.Cirosu	%
ABD	13 336 200	150 057	1.12
Fransa	2 236 136	197 583	8.71
İtalya	1 863 380	50 950	2.73
Almanya	2 918 555	139 426	4.77
İngiltere	2 439 423	55 302	2.26
Hollanda	677 691	81 089	11.96
Finlandiya	207 796	33 663	16.20
İsviçre	391 233	38 162	9.75

Tablo 3: Kooperatiflerin ulusal ekonomilerine katkıları (milyar dolar)
(Kaynak: Dünya Bankası -2011)

Bankacılık Ve Finans Hizmetleri Sektörü

Bankacılık ve finans hizmetleri sektöründe, 17 ülkede toplam 175 milyar dolar ciro elde eden 76 kooperatifin, 100 milyon doların üzerinde ciro elde ettikleri görülmektedir.

Diğer Hizmetler Sektörü (Ulaşım, Lojistik, İletişim, Vb.)

100 milyon doların üzerinde ciroya sahip 53 kooperatif ve 15 ülkenin yer aldığı bu sektörde, 17,3 milyar dolar ciro elde edilmiştir.

3 milyar dolar ile zirvede yer alan İspanyol Grupo Asces kooperatifini, Finlandiya'dan Tuko Logistics Osuuskunta 1 milyar dolar ciroyla takip ederken, Almanya'dan DATEV eG 0,95 milyar dolar ciroyla üçüncü sırada yer bulmuştur.

Sağlık Ve Sosyal Hizmetler Sektörü

Toplam cirosu 20 milyar dolar olan 27 kooperatif, 100 milyon doların üzerindeki cirolarıyla 11 ülkeye yayılmıştır.

Ciro bazında ilk üç kooperatif; 1.Health Partners(ABD) 3,8 milyar dolar, 2. Group Health Coop. (ABD) 3,5 milyar dolar, 3.Fundacion Espriu(İspanya) 1,8 milyar dolar şeklinde sıralanmaktadır.

Cironun kişi başı **GSYH** oranına göre yapılan sıralamada Brezilya kooperatifleri üst sıralarda yer almaktadır. İlk üç sırada yer alan kooperatiflerin hepsi Brezilya'da faaliyet göstermektedir.

İlk sırada 124 milyon dolar cirosuyla Unimed Rio, ikinci sırada 105 milyon dolarla Unimed Paulistana Sociedade Coop., üçüncü sırada ise 83 milyon dolar cirosuyla Unimed Belo Horizonte Coop. Yer almaktadır.

Sonuç

Sonuç olarak, dünyanın en büyük 10 kooperatifine bakıldığında, ilk üç sırayı sigortacılık, tarım ve toptan-perakende sektörleri almaktadır.

Bu sektörlerin hepsinin içinde Japon kooperatifleri yer aldıkları gibi ilk 10 listenin yarısı da Japon kooperatiflerden oluşmaktadır.

İlk 300 listesinin 10 kooperatifinin sektörlerine bakıldığında ise, listede 6 tane sigorta kooperatifi yer almaktadır. Bu durum aslında, sektörel katma değer kooperatifçilik anlayışıyla uyumlu olduğunu göstermektedir.

Cironun kişi başı **GSYH** oranına göre ilk 10 kooperatif ele alındığında, sıralamayı oluşturan değişkenler farklılaşınca ortaya çıkan nüfus miktarının da etkisiyle listede değişiklikler yaşanabilmektedir.

Hızla değişen çalışma dünyasında kooperatif işletmeleri, ortaklarının giderek daha da karmaşık hale gelen ihtiyaçlarını karşılamak, geçim kaynaklarını geliştirme, ortaklarına hizmetler sunma ve iş bulma alanlarına katkılarıyla bir Rönesans niteliğindedir. Kooperatifler dünyada yaklaşık en az 272 milyon kişiyi istihdam etmektedirler ve 25 ülkeye yayılan en büyük ilk 300 kooperatif, 2014 yılı için 2,6 trilyon dolar ciroya sahiptir. Kooperatifler kırsal kalkınmada da büyük bir rol

Sıra	Kooperatif	Ülke	2011 Ciro (Milyar Dolar)	Sektör
1	Zenkyoren	Japonya	81	Sigorta
2	Zen-Noh	Japonya	62,5	Tarım ve Tarımsal Ürünler
3	Nippon Life	Japonya	61	Sigorta
4	State Farm Group	Amerika	57	Sigorta
5	Rewe Group	Almanya	52	Toptan ve Perakende
6	Meiji Yasuda Life	Japonya	50	Sigorta
7	Aldi - E.Leclerc	Fransa	49	Toptan ve Perakende
8	Kaiser Permanente	Amerika	47	Sigorta
9	Groupe Credit Agricole	Fransa	45	Banka ve Finansal Hiz.
10	Sumitomo	Japonya	38	Sigorta

Tablo 4: Ciro Bazında İlk 10 Kooperatif ve Ülkeleri- ICA-2013(Kaynak: gtb.gov.tr)

oyunlar. Tahminlere göre küresel tarım ürünlerinin %50'den fazlası kooperatifler aracılığıyla pazarlanmaktadır. Kooperatifler, bu güçlü ekonomilerine ilaveten sigorta, finans ve konut sektörlerinde çalışan milyonlarca insanın geçim kaynağı olarak kritik bir öneme sahiptir.

Kaynakça

- Tarış Zeytinyağı Haber Gazetesi, Temmuz-Ağustos Sayısı, 2006.
- Tarış Zeytinyağı Haber Gazetesi, Kasım-Aralık Sayısı, 2014.
- <https://www.gonder.org.tr/?p=6102>(Erişim Tarihi:26.04.2019).
- <http://www.turkey.coop/menu/Turkiye-Milli-Kooperatifler-Birligi>(Erişim Tarihi:26.04.2019).
- <https://koop.ticaret.gov.tr/kooperatifler-hakkinda/kooperatif-nedir>(Erişim Tarihi:27.04.2019).
- http://koop.gtb.gov.tr/data/G20_kitapcik.pdf(Erişim Tarihi:27.04.2019).
- <https://medium.com/platformkoop/kooperatif-bir-gelecek>(Erişim Tarihi:27.04.2019).
- <https://www.muhasibeturk.org/nedir/karsilikli-sigorta-nedir>(Erişim Tarihi:27.04.2019).
- <https://medium.com/platformkoop/2018de-dünyanın-en-büyük-kooperatifleri>(Erişim Tarihi:27.04.2019).
- <http://www.turkey.coop/haberdetay/Dunya-Kooperatif-Izlencesi-dünyanın-en-buyuk-300-kooperatifinin-2018-yili-yeni-siralamasini-yapti>(Erişim Tarihi:27.04.2019).
- <http://docplayer.biz.tr/95565172-Kooperatif-sigortaciligi-ve-tekaful.html>(Erişim Tarihi:27.04.2019).
- <https://www.icmif.org/>(Erişim Tarihi:27.04.2019).
- <http://www.worldbank.org/en/access-to-information>(Erişim Tarihi:27.04.2019).
- <https://flaggerforce.com/blog/story-behind-americas-electric-cooperatives-nreca>(Erişim Tarihi:29.04.2019).
- <https://www.gtb.gov.tr>(Erişim Tarihi:01.05.2019).

SAĞLIK OKURYAZARLIĞININ BİREY VE KURUMLAR ÜZERİNE OLAN ETKİSİ

Yeter DEMİR USLU *

Günümüzdeki modern sağlık sistemlerinin, sağlık hizmetinden faydalanan kişilerden ve sağlık hizmeti sunan kurumlardan istekleri her geçen gün artmaktadır.

Sağlığa olan bakış açılarının değişmesiyle artan kişisel bilinç ile birlikte, kişilerden kendi sağlıkları ile ilgili sorumluluklarını öğrenmeleri ve bu sorumlulukları üstlenmeleri, verilen bilgiyi kavramaları, kendileri veya herhangi birisi için sağlık kararları verebilmeleri yönünde yeni görevler üstlenmeleri; sağlık kurumlarından ise hizmet sunacağı kişilere daha anlaşılır kaliteli ve şeffaf sağlık hizmeti sunmaları beklenmektedir (*Nielsen, Panzer & Kinding, 2004*).

Tüm bu beklentilerin sonucunda sağlıkta okuryazarlık kavramı ortaya çıkmıştır. Literatürde ilk defa sağlık okuryazarlığı terimine Simond tarafından 1974 yılında **“Health Education as Social Policy”** adlı bir makale çalışmasında yer verilmiştir.

Sağlıkta okuryazarlık ile ilgili sağlık sisteminde yapılan çalışmalarda toplumun büyük bir bölümünü etkileyen iletişim araçları ve eğitim sistemi bir politika konusu olarak sağlık eğitimi tartışmasında karşımıza çıkmış ve bütün okul derecelerinde sağlık okuryazarlığının en düşük seviyelerinin saptanması konusu ele alınmıştır (*Selden, Zorn, Ratan & Parker*).

1990'lı yıllarda ise tekrardan konu edinmeye ve araştırılmaya başlanmış, sağlık hizmetleri ve sağlık maliyetlerine yönelik etkilerini belirleyen çeşitli çalışmalarla halk sağlığının önemli konuları içerisinde yerini almıştır (*Nutbeam, 2008*).

Günümüzde de bu gelişmeleri takiben sağlık okuryazarlığı alanında farklı çalışmalar yapılmaya devam etmektedir. Uzun yıllardır yapılan sağlık araştırmaları sonucunda sağlık okuryazarlığı alanında literatürde içerik bakımından birbirine benzeyen farklı tanımlar bulunmaktadır.

Bu tanımların arasında en yaygın olanı birisini halk sağlığı konusunda araştırmalar yapan Sorensen'e aittir. Sorensen sağlık okuryazarlığı konusunda gerçekleştirilmiş çalışmaları inceleyerek değerlendirmiş ve içinde Amerikan Tıp Enstitüsü (**IOM**), Amerikan Tabipleri Birliği (**AMA**), Dünya Sağlık Örgütü (**DSÖ**) gibi kurum ve kuruluşların yaptıkları tanımlarının da yer

***Prof. Dr., İstanbul Medipol Üniversitesi Öğretim Üyesi**

aldığı bir düzineden fazla sağlık okuryazarlığı tanımının kapsam analizini gerçekleştirmiş ve yeni bir tanım olarak ortaya koymuştur.

Ortaya koyduğu bu durumla alakalı sağlık okuryazarlığı, yaşam standartlarını artırmak ve devam ettirebilmek için gündelik hayatta sağlık hizmetleri, hastalıkların engellenmesi ve sağlığın ilerletilmesi ile ilgili kararlar vermek ve çıkarımlarda bulunmak için, sağlık bilgisine ulaşabilmek, sağlık bilgisini anlayabilmek, değerlendirebilmek ve kullanabilmek için bulunması gereken bilgi, motivasyon ve yetkinliktir **(Sorensen , 2012)**.

Sağlık okuryazarlığı sadece sağlık hizmeti alan kişi ve kurum arasındaki etkileşime katkı sağlamamaktadır.

Sağlık okuryazarlığı, sağlık alanı ile ilgili hizmet sunan tüm sektörün yanında sağlığın aracı kurumlarından biri olan sigorta şirketleri gibi farklı alanlarda ki paydaşlarla da etkili iletişimi sağlamaktadır.

Sağlık okuryazarlığının sağlık sistemi içerisinde sigorta kapsamına dahil hizmetlerin neler olacağından, hastanelerdeki ayaktan sağlık hizmetleri, laboratuvar ve görüntüleme hizmetleri için başvuru işlemleri, sağlık kurumu çalışanları ile kurulacak etkileşimler ve muayene sonrası hizmetlere kadar birçok alanda etkisi bulunmaktadır.

Bu nedenle sağlık okuryazarlığını sadece bireysel değerlendirmek doğru olmayacaktır. Sorensen'nin tanımından da yola çıkarak sağlık okuryazarlığını sadece sağlık hizmeti alan kişileri değil aynı zaman da sağlık hizmeti sunan kurum ve kuruluşları da ilgilendirmektedir.

Bu nedenle sağlık okuryazarlığını hem bireysel sağlık okuryazarlığı hem de kurumsal sağlık okuryazarlığı olarak ayrı ayrı incelemek ve değerlendirmek gerekir. Bireysel sağlık okuryazarlığı, bireylerin sağlıklı yaşam şekline ayak uydurma ve doğru seçimler yapabilmek için gerekli yeterliliğe sahip olmasıdır **(Baker, 2006)**.

Bireylerin hastaneler, üniversite hastaneleri, tıp merkezleri, eczaneler gibi sağlık hizmetinin sunulduğu kurum ve kuruluşlarda ihtiyaçlarını giderebilmek için gerekli temel okuma yazma ve diğer birçok alanda ki yeterliliğine dayanan ana yeteneklerini ifade etmektedir **(Güneş, 1994)**.

Burada sağlık konusundaki okuryazarlık vurgusu, veri ve bilgi elde etmeyi, verileri analiz etmeyi, konu ile ilgili eleştirilerde bulunabilme yeterliliğine sahip olmayı, iletiyi ve enformasyonu; sadece anlama açısından donanıma sahip olmayı değil aynı zamanda geri bildirimde bulunmak için yeni iletiler üretebilmeyi, bu iletileri söyleyebilmeyi ve bu süreçte etkin rol almayı da kapsamaktadır.

Kurumsal sağlık okuryazarlığı, **“Sağlık kurum ve kuruluşlarının, sundukları hizmetlerden yararlanmak isteyen bütün kişilere; elde edilmesi, algılanması ve kullanılması kolay olan sağlık hizmetini ve bilgilerini sunabilme, alacakları kararlarda yardımcı olma yeteneğini sağlama ve bu konularda gözükten sorunları ortadan kaldırma özelliği”** olarak tanımlanmaktadır.

Bu yetenek ve özelliklerin bireylerin sağlık okuryazarlığı seviyesinden bağımsız olması, hatta sağlık okuryazarlığı düşük olan bireyleri özellikle hedeflemiş olması önem taşımaktadır.

Sağlık okuryazarlık seviyesi yüksek olan kurum, bireylerin okuryazarlık seviyesi ne olursa olsun bireylerin hizmetlere ve bilgilere erişebilmelerini, algılayabilmelerini ve kullanabilmelerini en iyi şekilde yardımcı olma kabiliyetine sahip olan kurumdur **(Hayran, 2018)**.

Sağlık okuryazarlığı, sağlık hizmeti sunan kurum ve kuruluşlar ile sağlık hizmeti alan kişiler arasındaki etkileşimden doğan sorumlulukların sadece bir tarafa yoğunlaşmamasına, doğru bir

şekilde paylaştırılmasına ve bu iki tarafın etkileşim sırasında birbirlerini daha iyi anlamalarına yardımcı olmaktadır.

Günümüzde hastaların veya hasta yakınlarının muayene esnasında veya sonrasında doktor ile yüz yüze görüşme süresi kısadır.

Bu süre zarfında hasta veya yakınının doktordan elde ettikleri bilgileri anlamaları gerekmektedir.

Sözü geçen bu bilgileri bazı zamanlarda sadece anlamak yeterli olmaz, elde ettikleri bu bilgileri çeşitli kaynaklara kontrol ettirerek doğruluğunu ve güvenilirliğini test etmek gerekmektedir.

Ayrıca hastalar son zamanlarda sağlık hizmetleri sürecin de sessiz kalmayarak aktif tüketici rolü almakta ve hastalığın tedavi sürecinde ve tedavi sonrası bakım esnasında alınan kararlara katılmak istemektedir (**Jones & Bartlett; 2013**).

Bu isteklerin olabilmesi ve gelişebilmesi kişilerin sağlık okuryazarlık düzeylerinin artırılması ile gerçekleşebilmektedir.

Bu durum ve faktörler sağlık hizmetleri ve sistemi içerisinde sağlık okuryazarlığının önemini vurgulamaktadır.

Sağlıkta okuryazarlık sağlığın her alanında olmasından dolayı sağlık okuryazarlığını etkileyen faktör sayısı da buna bağlı artmaktadır.

Sağlık okuryazarlığı genel olarak demografik, kültürel ve psikososyal faktörlerden, genel okuryazarlık seviyesinden, kişisel özelliklerden, hastalık geçmişi ile ilgili sahip olduğu bilgilerden ve sağlık sistemi ile alakalı faktörlerden etkilenmektedir (**Sorensen, 2012**).

Demografik etmenler; kişinin cinsiyeti, ırkı, yaşı, maddi durumu, medeni hali, genel eğitim seviyesi ve çalışma durumudur.

Kültürel etmenler; etnik köken, göçmenlik durumu, konuşma ve anlamada ki dil farklılıkları gibi faktörleri içermekte olup bu tarz özellikler sağlık ile alakalı veri ve bilgileri okumayı, yazmayı, anlamayı ve yorumlayıp analiz etmeyi zorlaştırabilmektedir (**Chiarelli, 2016**).

Psikososyal etmenler; kişisel yeterlilik davranışı, sosyal destek, sağlık sorunları ile alakalı bilgi ve becerisi ile var olan hastalıkları anlamak ve değerlendirmek gibi konuları içermektedir.

Kişisel özellikler; temel duyu organlarımızla elde edebileceğimiz görme, işitme ve konuşma yetenekleri, hafıza ve anlamlandırma ile fiziksel, sosyal ve bilişsel yetenekleri içermektedir.

Sağlık sitemi; sağlık hizmetine erişim seviyesi, sağlık sisteminin zorluğu ve karmaşıklığı, sağlık güvencesi kapsamı ve doktor hasta ilişkisi gibi konularda sağlık okuryazarlığını etkilemektedir. (**Kanj & Mitic, 2009**).

Bütün bu beceri ve yeteneklerin azalması durumu sağlık okuryazarlık seviyesinde düşüşe neden olmaktadır. Sağlık okuryazarlığı bireysel açıdan; bireylerin hastalıklarının önlenmesi, sağlığının geliştirilmesi, tedavi gördüğü sağlık problemlerinin giderilmesi, tedavi süreçlerinin hızlanması, doktor hasta iletişiminin daha anlaşılır ve doğru gerçekleşmesi, hastanelerdeki ayaktan tedavi ve tahlil için başvuru işlemleri, sağlık çalışanları ile kuracağı iletişimi, eczaneden ilaç tedariki ve aldığı bu ilaçların nasıl tüketilmesi gerektiğine kadar birçok noktada rol almaktadır.

Sağlık sitemi açısından; toplumun sağlık davranışlarını, toplumsal sağlığın gelişimi, sunulan sağlık hizmetinin kalitesini, verimliliğini, etkililiğini, sağlık maliyetlerinin miktarlarını, sağlık sektörü ile yakından ilgili ilaç, sigorta gibi sektörlerle olan işbirliği gibi birçok alanda pozitif etki yaratmaktadır.

Sağlık okuryazarlığının yüksek olmasının pozitif etkilerinden dolayı bireysel ve toplumsal açıdan ülkelerin sağlık okuryazarlık seviyelerinin yükseltilmesi gerekmektedir.

Sağlık okuryazarlığını iyileştirmek için yapılan çalışmalarda, özellikle sağlık personellerine ve politikacılara büyük sorumluluk düşmektedir.

Bu doğrultuda sağlık okuryazarlık seviyesini arttırmak ve sağlık bilincini ilerletmek için aşağıda ki yaklaşımlar dikkate alınabilir.

- Sağlık okuryazarlığı eğitimi küçük yaşta, hatta erken çocukluk dönemi itibari ile verilmelidir
- Sağlık bilinci kavramının oluşturulması, ilerletilmesi ve geliştirilmesi okul eğitimi esnasında yapılmalıdır.
- Bireylerin özelliklerine ve kapasitelerine uygun çok yönlü sağlık okuryazarlığı ile ilgili programlar yapılmalıdır.
- Katılımcı eğitim yöntemleri kullanılmalıdır.
- Sağlık hizmeti sunumu esnasında kişiler arası iletişimde sağlık okuryazarlığı stratejiler belirlenerek kullanılmalıdır.
- Sağlık okuryazarlığı alanında verilen hizmetlerin ve bilgilerin tasarımı, sunumu ve değerlendirmesi aşamalarında hizmet verilen toplumun katılımı sağlanmalıdır.
- Sağlık kurumlarında çalışan personeller bu alan da bilinçlendirilmelidir.
- Sağlık okuryazarlığı, sağlık kuruluşları için bir tür faaliyet alanı ya da yeni bir proje konusu olarak görülmemeli, kurumsal bir değer olmalı ve kurumun her türlü yapılanması, misyonu, operasyonlarının önemli bir parçası olarak görülmeli ve yöneticiler bu konuda liderlik yapmalıdır.
- Sağlık okuryazarlığı geliştirmek için sağlık kurum ve kuruluşları sosyal medya araçlarını da etkin bir şekilde kullanmalıdır.
- Sağlık okuryazarlığını hem ülkemizin hem de sağlık kurumlarının planlama, değerlendirme, hasta güvenliği ve kaliteyi iyileştirme süreçlerine entegrasyonu sağlanmalıdır.

Bütün bu etkenleri dikkate alırken de şu iyi bilinmeli ve çalışmalar ona göre gerçekleştirilmelidir. Toplumsal açıdan sağlık okuryazarlığının oluşturulması ve geliştirilmesi için sadece kişilerin veya sağlık sektörü çalışanlarının gösterdiği çaba yeterli olmayabilir, bunun için multidisipliner bir yaklaşım planlanarak farklı sektörlerde uygulanmalıdır.

Sağlık okuryazarlığının geliştirilmesi ancak sağlık sektörü ile beraber eğitim sektörü, sivil toplum kuruluşları, akademik çevre, medya ve iletişim sektörü, iş dünyası gibi çeşitli sektörlerin göstereceği ortak çaba ve çalışma ile sağlanabilir (**Kickbusch & Pelikan, 2013**).

Son yıllarda ki gelişmeler ile birlikte kişilerin geçirdikleri hastalıklar ve kendi sağlıkları için en doğru kararları doktor danışmanlığında almaları yaygınlaşmaktadır. Karar aşamasında doğru hareket edebilmeleri sağlık okuryazarlık seviyelerine bağlıdır. Bu nedenle toplumlarda bireylerin sağlık sistemine katılımı, kendi sağlığı konusunda söz ve sorumluluk alma becerisi ve motivasyonu değerlendirilirken, öncelikle bireylerin ve toplumların sağlık okuryazarlık seviyeleri saptanması gerekmektedir.

Sağlık okuryazarlığının seviyesinin belirlenmesi ve yükseltilmesinde, ülkelerin sağlık sistemlerinin de sorumlulukları bulunmaktadır.

Sağlık okuryazarlığı sistem içerisinde, sağlığın geliştirilmesi ile ilgili hizmetler yer almaktadır.

Bu hizmetler doğrultusunda ülkelerin vatandaşlarının sağlık okuryazarlık seviyesini belirleme ve iyileştirme konularında çalışmalar yapması beklenmektedir.

Sağlık okuryazarlık seviyesini iyileştirmeye yönelik yardımcı olacak doğru eğitim araçlarının oluşturulması, hastaların farklı alanlardaki sağlık personelleri ile **(doktor, hemşire, fizyoterapist vs.)** aynı ortamda birebir görüşme imkanlarının sağlanması, düşük sağlık okuryazarlık seviyesine neden olacak durumların araştırılarak belirlenmesi ve bu durumları ortadan kaldırmaya yönelik gerekli müdahalenin yapılması ve değerlendirilmesi bu çalışmalar arasında sayılabilir **(Shue & OûHara, 2010)**.

Bu doğrultuda son yıllarda sağlık okuryazarlığının önemi gündem haline gelmekte ve bu alanı daha iyi analiz ederek yorumlayabilmek için pek çok ülkede araştırmalar yürütülmektedir. Avrupa Birliği de politikalarında sağlık okuryazarlığı araştırmalarına yer verilmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde de sağlık okuryazarlığı alanında eylem planları hazırlanmış ve sağlık okuryazarlığının iyileştirilmesine yönelik stratejiler uygulanmaya başlanmıştır.

Türkiye'de son yıllarda sağlık okuryazarlığı alanında çeşitli bilimsel araştırmalar ve çalışmalar yapılmaya devam etmektedir.

Bu araştırmaların artmasıyla bir hastanın sağlık okuryazarlığı seviyesini belirlemek, o hastanın kişisel hastalık yönetiminin ve sağlığı teşvik eden davranışlarının önünde duran potansiyel engelleri tespit ederek ve daha iyi anlayarak ortadan kaldırmak kolaylaşacaktır **(Kickbusch, 2011)**.

Sağlık okuryazarlık seviyesinin düşük olmasının bireysel, toplumsal ve sağlık sistemi açısından belli başlı etkileri bulunmaktadır.

Bu etkiler; sağlık hizmeti kullanımında ve maliyetlerde artma, komplikasyonlar ve ölümler, tedaviye uyumsuzluk, yaşam kalitesinde azalma ve hizmetten memnuniyetsizliktir.

Genel olarak sağlık okuryazarlık seviyesinin yüksek olması toplumun sağlığı ve sağlık ile alakalı alınacak kararların yerinde ve doğru olması açısından önemli olduğundan dolayı, sağlık personellerine ve sağlık politikacılarına, iyileştirme çalışmalarında büyük sorumluluklar düşmektedir.

Sağlık okuryazarlığı sadece bireysel açıdan değil aynı zaman da toplumsal açıdan ve sağlık sistemi açısından da sağlığın kalitesini, verimliliğini ve diğer sektörlerle olan iletişimine varana kadar birçok alanı etkilemektedir.

Bu nedenle tek bir sektörü yada sistemi geliştirmeyi hedef alan çalışmalar Türkiye'nin sağlık okuryazarlık seviyesini artırmak için yetersiz kalacaktır.

Potansiyel müdahale alanlarının ve ilgili sektörlerin tamamına yönelik hedefler belirlenerek sağlık okuryazarlık seviyesini ve bilincini iyileştirmeye yönelik stratejiler geliştirilmesi gerekmektedir.

Geliştirilen bu stratejiler uygulanacak toplumun kültürel alt yapısını, sağlık sisteminin ve eğitim sisteminin seviyelerine göre belirlenerek uygulanmalıdır.

Bundan dolayı toplumun sağlık okuryazarlığının yeterli seviyeye yükseltilebilmesi için öncelikli

hedefler arasında toplumun ve sağlık çalışanlarının eğitim düzeyinin ve ülkenin ekonomik parametrelerinin iyileştirilmesi yer almalıdır.

Daha sağlıklı bir toplum ancak iyileştirilmiş sağlık okuryazarlığı seviyesi ile gerçekleşebilmektedir.

Kaynakça

1. Baker, D. W. (2006). The meaning and the measure of health literacy. *Journal of general internal medicine*, 21(8), 878-883.
2. Chiarelli, L. (2006). The Impact of Low Health Literacy on Chronic Disease Prevention and Control. Canadian Public Health Association Publication.
3. Güneş, F. (1994). OKUR-YAZARLIK KAVRAMI VE DÜZEYLERİ. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 27(2), 499-507.
4. Hayran, O. (2018). Kurumsal sağlık okuryazarlığı: SD (Sağlık Dşncesi ve Tıp Kltr) Dergisi, (46), 84-89.
5. Osborne, H. (2013). Health literacy from A to Z: Practical ways to communicate your health message. Burlington. MA: Jones & Bartlett Learning.
6. Kanj, M., & Mitic, W. (2009, October). Promoting health and development: closing the implementation gap. In Unpublished Conference Document, 7th Global Conference on Health Promotion. Nairobi, Kenya: October.
7. Kickbusch, I. (2004, October). Improving health literacy-A key priority for enabling good health in Europe. In *European Health Forum Gastein* (Vol. 2004).
8. Kindig, D. A., Panzer, A. M., & Nielsen-Bohlman, L. (Eds.). (2004). Health literacy: a prescription to end confusion. National Academies Press.
9. Nutbeam, D. (2008). The evolving concept of health literacy. *Social science & medicine*, 67(12), 2072-2078.
10. Selden, C. R., Zorn, M., Ratzan, S., & Parker, R. M. (2000). Health literacy; current bibliographies in medicine; National Institute of Health CBM. US Department of Health and Human Services, 1-33.
11. Shue, C. K., O'Hara, L. L., Marini, D., McKenzie, J., & Schreiner, M. (2010). Diabetes and low-health literacy: A preliminary outcome report of a mediated intervention to enhance patient-physician communication. *Communication Education*, 59(3), 360-373.
12. Srensen, K., Van den Broucke, S., Fullam, J., Doyle, G., Pelikan, J., Slonska, Z., & Brand, H. (2012). Health literacy and public health: a systematic review and integration of definitions and models. *BMC public health*, 12(1), 80.
13. Kamel Boulos, M. N., Kickbusch, I., Pelikan, J., Apfel, F., & Tsouros, A. (2013). Social media and mobile health (Chapter 13, under Part B: Taking action to create and strengthen health literacy-friendly settings). *Health Literacy: The Solid Facts*. Copenhagen, Denmark: World Health Organization Regional Office for Europe, 63-67.

İNTERNET VE SOSYAL MEDYANIN YÖNETİM SÜRECİNDEKİ YERİ

Saltuk Aziz GÖKALP*

Küreselleşen dünyada bilgi ve bilgiye ulaşım örgütler ve topluluklar açısından her zaman için birincil önceliklerin başında gelmektedir. Bilginin teknolojiye ve ekonomiye yön vermesi ile artık sağlıklı ve doğru bilgiye ulaşmak da büyük önem taşımaktadır. Bu sebeple bilginin güvenilir kaynaktan ve güvenli bir şekilde ulaşması da örgütlerin üzerinde durduğu konuların başında gelmektedir. Bu bakımdan internet ve internetin gelişim süreci de önem arz etmektedir.

Ülkemizde 1990'lı yıllardan itibaren teknolojinin hızlı gelişimi ve buna bağlı olarak internetin kullanılmaya başlanması ile iletişimde büyük bir devrim yaşanmıştır. 2000'li yıllarda mobil telefonların kullanımının yaygınlaşması ile iletişim devrimi daha büyük bir gelişme kaydetmiştir. Küreselleşme kavramının kullanımı yaygınlaşmış ve dünya yaşadığımız çağda adeta bir köye dönüşmüştür. Kıtalar ve ülkeler arası mesafeler kısalmış, bilgiye ulaşım daha kolay ve hızlı hale gelmiştir. Bu hız ve kolaylık sayesinde ekonomik anlamda da üretim ve pazarlama süreçleri olumlu yönde etkilenmiş ve büyümeye devam etmiştir.

İnternet ve sosyal medya çağımızda bilgiye ulaşım ve bilginin paylaşımında hayatımızın en büyük bölümünü oluşturmaktadır. Bilgi tüm örgütler için vazgeçilmez bir kaynaktır. Doğru bilgiye hızlı ve güvenli ulaşabilmek ve bu bilgiyi bir kazanç haline getirebilmek tüm örgütlerin gündemindedir.

Ekonomik sektörde tüm kazanç getirici unsurların bilgiye dayalı olması sebebiyle doğru bilginin maliyeti de kurumsal firmalar tarafından önemsenmesi gereken bir husus haline gelmiştir. İnsan kaynağı kuvvetli olan, sermayesi güçlü olan ve teknolojik gelişmeleri takip ederek bunları kullanabilen örgütler bilgiye erişim imkanlarına da sahip olacaklardır. Bu bakımdan internet ve sosyal medya kanalları, örgütlerin sürdürülebilirliği açısından en önemli kaynaklar arasında yer almaktadır.

Ülkemizde internetin kullanılmaya başlaması 1990'lı yılların başına rastlamaktadır. Bu yıllardan itibaren kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektör kuruluşlarında da bilgisayarlı sistemlere

***Yönetim Bilimleri Uzmanı, Kırıkkale Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Doktora Öğrencisi, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı İLKSAN Genel Müdürlüğü, (sgokalp@ilksan.gov.tr)**

geçiş hızlanmış ve internet yaygınlaşmaya başlamıştır. İnternet ile birlikte artık örgütler faaliyet gösterdikleri alanda daha başarılı olmaya başlamış ve altyapılarını bunun üzerine inşa etmişlerdir.

Bilgiyi ve teknolojiyi yakından takip ederek, sistemsel ve yazılımsal olarak güçlü bir altyapı kurmak amacıyla örgütler bilgi işlem süreçlerine daha fazla önem vermeye başlamışlardır.

Günümüzde tüm işlemlerin bilgisayarlara verilen komutlar aracılığıyla gerçekleştirildiği düşünülürse; üniversitelerin bilgisayar, elektrik-elektronik ve astronomi ve uzay bilimleri bölümlerinin bireyler tarafından daha fazla tercih edildiği de gözlemlenmektedir.

Gelişen teknoloji ile birlikte artık yazılımlar daha önemli hale gelmekte ve bu yazılımları üretecek olan yetenekli ve tecrübeli insan kaynağı da kıymetli olmaya başlamaktadır.

Dolayısıyla internet ağlarının tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de bir örümcek ağı gibi oluşması ile daha sürdürülebilir bir yaşam da meydana gelmektedir.

Seçim propagandalarından ticarete kadar birçok aktivite bu kanallar aracılığıyla yapılmakta ve bireylerin iş yaşamlarında ve sosyal yaşamlarında muhatap oldukları tüm aktiviteler bu kanallar üzerinden takip edilebilmektedir.

Dolayısıyla internetin ve sosyal medyanın hayatımızın tüm süreçlerinde önemli ve etkili bir meşguliyeti de söz konusudur. Bu bakımdan, bireysel ve kurumsal anlamda internet erişiminin olduğu her alan bireylerin ve kurumların da iş ve sosyal yaşamlarını sürdürebilmelerinin bir aracı konumuna da gelmiştir.

Yönetim sürecinde de internetin ve sosyal medya kanallarının kullanımı sayesinde çalışanların hem işleri daha kolay olmakta hem de bu işlemleri daha güvenli ortamlarda yapmaktadırlar.

Artık bürokrasinin getirmiş olduğu hiyerarşi ve buna bağlı olarak oluşan evrak imza süreçleri de kısalmış ve bireylerin elektronik imza ile daha güvenli ve hızlı işlem yapabilmelerine olanak sağlanmıştır.

Böylelikle kurumsal anlamda da hem yazışmaların süresi azalmış hem kağıt israfı önlenmiş hem de iş süreçleri daha pratik hale gelmiştir.

Günümüzde elektronik belge yönetim sistemlerinin **(EBYS)** kamuda ve özel sektörde yaygınlaşmaya başlaması da bunun bir göstergesidir.

Yine ülkemizde özellikle 2018 yılından itibaren elektronik ortamda vatandaşların hizmetlerini gerçekleştirmeleri ve vatandaşlardan gereksiz belge istenilmemesi yönünde çalışmalar hız kazanmıştır.

Bu sayede devletin sunmuş olduğu hizmetler online ortamda rahatlıkla gerçekleştirilebilir hale gelmeye başlamıştır.

Örgütler de kurumsallaşma yolunda bu atılımları gerçekleştirerek daha zinde ve dinamik yapılar kurma gayesine kavuşmuşlardır.

Örgütlerde donanımsal ve yazılımsal bu altyapıyı kuracak olan da insan kaynağıdır. İnsan kaynağının örgütlerde işe alım sürecinden diğer tüm süreçlerden önemli bir işlev kazanması, insan unsurunun teknolojik ve ekonomik gelişmede vazgeçilmez bir sermaye olduğunun kabul edilmesiyle birlikte örgütlerin rekabet ortamında varlıklarını sürdürebilmelerinin ön koşulunun insan kaynağına önem verilmesi gerektiği kabul görmüştür.

Yönetimin her sürecinde insanın var olması, yapılan işlerin ve işlerde meydana gelen aksaklıkların

çözümünde yine insan unsurunun bunu çözeceği vazgeçilmez bir gerçekliktir. Bu sebeple, insan unsurunun tüm örgütler için ne derece önemli bir kaynak olduğunu tüm örgütler kabul etmek durumundadırlar.

İnsan kaynağının eğitimler yoluyla daha yetenekli ve tecrübeli bireyler haline gelmesi ile teknolojik gelişmelere de daha yatkın bireyler yetişmiş olacaktır. Böylelikle örgütlerin daha üretken ve sürdürülebilir bir yapısının olması da sağlanacaktır.

Bunun yanı sıra, değişimi ve gelişimi kendisine amaç edinen her örgüt, başarılı olabilmek için gereken atılımları da gerçekleştirmek için uğraşacaktır. Durağanlıktan uzak, dinamik, atak, insana önem veren ve süreç odaklı bir yönetim anlayışı ile girişimcilik heyecanı birleştiği taktirde örgütlerin verimlilikleri de artacaktır.

İş yaşamında başarılı olmak her bireyin ve her örgütün temel amacıdır. Başarılı olabilmek için bireylerin yetenekli ve tecrübeli olmalarının yanında motive olmaları da büyük önem taşımaktadır.

Motivasyonu yüksek tutabilmek ise örgütlerin ve yöneticilerin elindedir. Çalışanlarını tatmin edebilen örgütler onlardan en yüksek faydayı sağlayacaktır.

Teknolojiyi yakından takip etmek, bilgi işlem faaliyetlerine önem vermek, bilgisayar sistemlerini teknik ve donanımsal olarak güçlü tutmak, yazılımsal ve donanımsal olarak üretkenliğe açık elemanları istihdam etmek ve veri güvenliğini sağlayabilmek bir örgüt için vazgeçilmez unsurlardır.

Bunun yanında; çalışanların motivasyonunu yüksek tutabilen, onların örgütün devamı için gerekli olduğunu bir an aklından çıkarmayan yöneticiler başarılı olmaya yakındırlar.

Teknolojinin her gün ve hatta her dakika hızla gelişmesi, hayatımızın her alanında yazılımların, robotların, makinelerin yer alması örgütte insan unsurunun önemini arka plana atamayacaktır. Şunu unutmamak gerekir ki; **“robotları yapan da yine insandır”**.

Önemli olan şey ise, robotları kontrol edebilmektir.

Kontrolün olmadığı yerde her zaman için problemlerin de olma ihtimali daha fazladır.

Yapılan işlerin, planların ve uygulamaların sürekli kontrol edilmesi ve gözden geçirilmesi gereklidir. Bu sayede oluşabilecek problemler önlenebilecektir.

ERCİYES DAĞI, TEKİR YAYLASI...

Dr Emrullah Güney*

Diyarbakır sıcaktan yanıp kavruluyordu.
Ağustos ayında cümle canlılar soluk alıp vermede sıkıntı çekiyorlardı.
Kuşlar pat diye düşüp ölüyordu.
Asfalt erimişti; yürürken, yanan ayağından pabuçlarını çekip alıyordu.

Ağustos başında Kayseri'ye ulaştık. Uzunyayla serindi; otları yeşil.
Kayseri de sıcaktı. Fakat Diyarbakır kadar değil elbet.
Oğullarım otomobil satış yerlerini incelemeğe çıktılar.
Eşim, ablasıyla özlem gideriyor. Birbirlerine anlatacak çok şeyleri var.
Ben özgürüm, rahatım artık. Canım nereye isterse oraya gidebilirim.

Ertesi gün, sabah erken...
Erciyes'in eteğinde sevdiğim kasabalar vardır: Reşadiye, Akçakaya, Zincidere...
Harput doğumlu, çocukluğu İstiklal Harbi yıllarında Kayseri'de geçen

* Prof. Dr. Emrullah Güney, emrullahgüney@gmail.com

rahmetli öğretmenim Prof Dr Reşat İzbirak bize Erciyes Dağı'nın buzullarını,Müşker buzyalağını, kar sularını, otunu, çiçeğini, Hacılar'ı,Hisarcık'ı anlatırdı. "Bozbulanık suları,şimdi olsa da kana kana içsem" derdi.

Kararım karar. Azimetim oraya , Hisarcık'a...

Bindim bir Belediye otobüsüne, indim kasabada.

Gelişigüzel yürüdüm, meydandan çevredeki sokaklara doğru.

Bahçe duvarından sarkan ağaçlardan, olgun dutların tadına baktım.Sahibi helal etsin.

Kasabadan çıkıp, yukarılara doğru yöneldim.

Zaman zaman durup aşağılara, Kayseri'ye doğru baktım.

Fotograflar çektim. Erciyes'in başı dumanlı, doruğunda karlar apak yalbırdıyor.

Bulutlar savruluyor bir o yana, bir bu yana.

Kısa bir süre doruk görünüyor, sonra yine gizleniyor alaca dumanlarla.

Yamaçlarda davar sürüleri, çobanlar değneklerine dayanmış bakıyorlar.Kaval sesi yok.

Aşık Ali Çatak'ın şiirini mırıldanarak yürüdüm.

Yaz bahar ayları Türkmenler göçer

Mayısta kuzuyu anadan seçer

Şifalı suyundan kaç dertli içer

Dertli deva bulur sende Erciyes.

Kayseri, Develi güzel düzünde

Tül duvak misali karlar yüzünde

Bir gelin gibisin aşık gözünde

Güzelsin dedikçe hem de Erciyes.

Yokuşu tırmandım, Tekir yaylasına doğru çıktım yavaş yavaş.

Diyarbakır sıcağından sonra güneş, artık, bana hiç yakıcı gelmiyor.

Taa aşağılarda sisler, puslar içinde Kayseri'ye bakıyorum.

Alabildiğine yayılmış koca bir kent...

Orta Anadolu'nun giderek büyüyen sanayi beldesi.

Küçük baraj gölü kıyılarında renk renk çadırlar kurulmuş.

Selam veriyorum. İlla çay ikram edecek bana. Çağrıya uyuyorum.

Yarenlik ediyoruz. Almanya'dan gelmiş bir gurbetçi aile.

Güzel minibüsleri yanlarında.

İbrahim usta ile hanımı Gülizar bacı...Mutlular.

“ Fabrika bacalarının kirlettiği o Alman şehriden sonra buralar cennet valla!”

Hanımı söze karışıyor:

“ Birçok tanıdık Mersin'den,Antalya'dan ev aldı. Halbuki asıl tatil geçirilecek yer bura.

Biz Yozgat Boğazlıyan'danız. Her yıl, memlekete gelince bu dağa çıkar,çadır kurarız”.

Çayın yanında pasta, börek ikram ediyor. Yarenlik tatlı.

O sırada, sırt çantasının ağırlığı altında eğilmiş bir turist geçiyor.

Leylek gibi uzun bacaklı bir genç. Sarışın, sağlıklı...

Bu kez, gurbetçi İbrahim usta, onu çağırıyor. Onun diliyle konuşuyor.

Ben izin isteyip ayrılıyorum.

Bu yol Develi'ye doğru gider. İniş aşağı...

Yamaçlarda, taa yukarıda Müşker Oyuğu var.

Eskiden buzulları daha aşağılara sarkardı; küçülmüş.

Dünya genelinde sıcaklıklar artınca Erciyes de bundan nasibini almış.

Yürüyorum.

Yolun biraz üstünde,yamaçta çadırının önünde yaşlıca bir amca oturmuş, çevreyi gözlüyor.

Kovanlarına bakıyor. Dalgın, düşünceli...

“ Buyur, gel, konuşalım!” diyor. Belli ki, bir söyleşiye, bir sohbete özlem duyuyor.

Konuşacak adam arıyor. Fotoğraf makinası çantam ağır. Yere bırakıyorum.

Selam veriyorum. Bir kaya parçasının üzerine bir kilim parçası koyuyor hanımı, oturuyorum.

Tanışıyoruz. Tahsin amca ile hanımı Fadime teyze...Muğla'dan gelmişler.

Göçer-konar arıcılık yapıyorlar. Hallerinden memnunar.

“ Oğlanlar meslek sahibi oldu. Kızları gelin ettik. Gocalıkta netcen! Gayfeye gidip ölümü bekleycen! İyisi mi, biz arıcılığa başlayalım dedik. Gışın Fethiye, yazın Erciyes...”

Suların ıslattığı kayaların üzerine arılar konup kalkıyor.

Kanatları ıslanmış bir arıyı yavaşça tutuyor, üflüyor, kurutuyor.

Sevgiyle bakıyor küçücük hayvancağıza. Arı biraz sonra uçup gidiyor.

Hanımına sesleniyor Tahsin amca:

“Muallim beye bal ikram edelim.”

Teyze çıkışıyor kocasına:

“ Sanki sen söylemesen, ben hazırlamayacağım!”

Çadırın içini görüyorum, bir kavanozdan tabağa bir gömeç bal koyuyor teyze. Altın yaldızlı. Sonra bir bardak suyla getiriyor. Elime tutuşturuyor tabağı. Önce suyu içiyorum. Buzca soğuk ,su kar kokuyor. Erciyes’e yağın kar, birkaç ay sonra, işte böyle, arıcıların çadırlarının önünden akan çaya dönüşüyor, çayır çimeni yeşertiyor, insanın,davarın,arının içeceği su oluyor.

Tahsin amca konuşkan.

“ Hocam, arıyı, karıyı, darıyı gezdirmek şart...Havalandırmazsan olmaz bu üç şeyi,” diyor.

Gülüştürür. Balın tadına bakıyorum bu arada. Kaşıkıran balı dedikleri bu olsa gerek.Sert.

Dükkanlardan aldığımız bal mı, yoksa yapay bir şey mi acaba!

Sözünü açıklıyor amca:

“ Arı gezmek ister. Ot, çiçek tükendi mi, saldırganlaşır. O yüzden hep yeşili bol yerleri ararız biz. Karı da gezmek ister. Hem canı sıkılmaz; hem de kendi güzelliğini, giyim kuşağını diğer hatunlara göstermek ister. Gezdirmezsen bunalır; hep huysuzluk eder. Darı dersen o da havalandırılmalı. Neden dersen, bozulur, güvelenir.”

Erciyes eteklerindeyiz.

Bal yerken, yarenliğin tadına doyum olmuyor.

Vedalaşıyorum, göçer-konar arıcılık yapan bu güzel insanlarla.

Hisarcık’a iniyorum. Niyetim yürüye yürüye Kayseri’ye ulaşmak.

Yorucu, ama, değer. Belki ilginç görüntüler yakalar, resimlerini çekerim.

İkindin sonrası...

Ağustos da olsa, Erciyes'in etekleri gölgelendi mor mor, serin bir esinti çıktı.

Dağa bir kez daha bakıyorum. Doruğu güneşli, açıkta; dumanlar sıyrılıp gitmiş.

Dr Ceyhun Atuf Kansu'yu anıyorum.

Bozkırdaki zerdali ağacının, eğitimcinin,

Bağımsızlık Savaşımızın güzel ozanı, insancıl tabib...

Onun şiirini okuyorum ezbere...

Bir yurttta bir dağ varsa, Erciyes gibi bir dağ , yeter.

Umutları, kavgaları, ozanları beslemeye yeter !

Yitirdinse çocukluğunu dağ başına bak, yeter,

Döner gelir en güzel masalları kış günlerinin.

.....

REKLAMCILIK VE TELEKOMÜNİKASYON SEKTÖRÜNDE SİVİL PAYDAŞLAR

Hazal OĞUZ*

Giriş

Reklamların denetiminde kamunun yanında sivil toplumun rolünü de kiriktir. Sektörde özdenetim mekanizması ülkemizde Reklam Özdenetim Kurulu tarafından yürütülmektedir.

Ancak, telekomünikasyon (iletişim) sektörü reklamlarına ilişkin sivil paydaşların sayısı ve rolü bununla sınırlı kalmayıp,

Reklamverenler Derneği,

Reklamcılar Derneği,

Serbest Telekomünikasyon İşletmecileri Derneği

ve Mobil Servis Sağlayıcı İş Adamları Derneği

gibi yapılanmalar da telekomünikasyon piyasası ile yakından ilişkili, bu sektörün geleceği ve gelişime açık yanları konusunda araştırmalar yapan sivil örgütler bulunmaktadır.

Aşağıda hem reklamların denetimine hem de iletişim sektörüne ilişkin çalışmalar yürüten sivil kuruluşların yapıları ve sektördeki konumlarına değinilecektir.

1. Reklam Özdenetim Kurulu (RÖK)

Özdenetim kavramı, reklamların hukuksal denetiminin yalnızca adli ve idari kurumlarca yürütülmesinin yeterli olmadığı kabulü göz önünde bulundurulduğunda oldukça önemlidir. Ülkemizde reklamları etik açıdan değerlendirmek amacıyla Reklamverenler Derneği ve Reklamcılar Derneği tarafından 1994 yılında Reklam Özdenetim Kurulu (RÖK) kurulmuştur.

****Ticaret Uzmanı , Tüketicinin Korunması ve Piyasa Gözetimi Genel Müdürlüğü***
hazal.oguz@ticaret.gov.tr

İşleyişinde Uluslararası Reklam Uygulama Esaslarını baz alan **RÖK**'ün bünyesinde reklamverenler, reklamcılar, medya temsilcileri, tüketici örgütleri, üniversiteler ve hukuki temsilciler yer almaktadır (**Özkan, 2014, s.155**).

RÖK'e reklamverenler, ajanslar, rakip firmalar, tüketiciler, mesleki kuruluşlar ve tüketici örgütleri başvuru yapabilmektedir.

Resen inceleme yapma yoluna da gidebilen Kurul, Reklam Uygulama Esasları'na kısmi ya da tamamen aykırı hususlar saptayabilmekte ve kamu denetimine gerek kalmadan (**Genç, 2016, s.280**) bununla ilgili değişiklikler yapılmasını talep edebilmektedir.

Burada vurgulanması gereken husus, **RÖK**'ün kararlarının herhangi bir cezai yaptırım etkisi veya bağlayıcılığı bulunmamasıdır.

Dolayısıyla Kurul kararlarının tavsiye niteliğinde olduğunu söylemek gerekir.

Aynı zamanda, Avrupa'daki özdenetim kurullarının temsil edildiği Avrupa Reklam Standartları Birliği'nin (**European Advertising Standards Alliance-EASA**) üyesi olan **RÖK** reklamverenlerden 7, reklam ajanslarından 7, TV, basın, açık hava, radyo ve internet mecralarından toplam 10, tüketici kuruluşlarından veya Tüketicinin Korunması ve Piyasa Gözetim Genel Müdürlüğü'nden 1, üniversiteden 1, İstanbul Barosu'ndan 2, Türkiye Araştırmacılar Derneği'nden 1, Pazarlama Danışmanlığı Kuruluşları'ndan 2 temsilci olmak üzere 31 kişiden oluşmaktadır (**Reklam Özdenetim Kurulu, 2015**).

2. Reklamverenler Derneği

(RVD)

1992 yılında, farklı sektörlerden gelen 7 temsilci tarafından İstanbul'da kurulan Reklamverenler Derneği, faaliyetlerini Türkiye'de reklamın önemini, etkinliğini, verimliliğini, bilincini anlatmak ve artırmak, reklamlarla ilgili tüm süreçlerde reklamverenlerin haklarını korumak amacıyla yürütmektedir (**Reklamverenler Derneği, t.y.**).

Derneğin üyeleri derneği, **REK** ve Reklam Konseyi gibi ulusal mevzuat uyarınca oluşturulan kamusal alanda temsil ettiği gibi,

TOBB Medya ve İletişim Meclisi,

TİAK (Televizyon İzleme ve Araştırma Kurulu) A.Ş.,

BİAK (Basın İzleme ve Araştırma Kurulu),

RÖK ve IAB Türkiye (Interactive Advertising Bureau) (İnteraktif Reklamcılık Derneği, t.y.)

gibi reklamveren - ajans - medya üçlüsünün aynı çatı altında temsil edildiği mesleki örgüt veya medya sektörüne özgü yatırımlar yapan özel firmalarda da temsil etmektedir.

3. Reklamcılar Derneği

(RD)

Reklamcılar Derneği 1984 yılında İstanbul'da kurulmuştur.

Milletlerarası Ticaret Odası'nın, The European Association of Communications Agencies'in (E.A.C.A) meydana getirdiği (ve *İstanbul Ticaret Odası'nın kabul ve ilan ettiği*) reklam etik ile uygulama standartları ile uyum içinde bulunan ulusal ve uluslararası reklam etik yasaları ve uygulama esaslarına uyulmasını teşvik etmek ve pazarlama iletişimi ile ilgili konulara ilişkin olarak yurt içinde forum, seminer, konferans gibi çeşitli çalışma toplantıları yapmak (*Reklamcılar Derneği, 2014*) gibi konuları kendine misyon edinen RD, RVD ile birlikte Reklam Özdenetim Platformu'nu oluşturmaktadır.

4. Serbest Telekomünikasyon İşletmecileri Derneği (TELKODER)

Serbest Telekomünikasyon İşletmecileri Derneği (TELKODER), 26 Haziran 2002 tarihinde ülkemizde iletişim hizmetleri sektöründe rekabet ve serbestleşmenin gelişmesine katkıda bulunmak, bu sektörde faaliyet gösteren işletmeciler arasında dayanışma ve işbirliğini oluşturarak kalitesi ve verimliliği arttırmak amacıyla kurulmuştur.

Bu sektörde faaliyet gösteren ve serbestleşme ve rekabetin önünde engeller olmaması gerektiğini savunan işletmecilerin derneği niteliğindeki TELKODER'in üyeleri BTK'dan Telekomünikasyon İşletmeciliği yetkilendirmesi almış veya alacak firmalardan oluşmaktadır.

Bu kapsamda TELKODER'e, Türkiye'de yerleşik, yerli veya yabancı sermayeli telekomünikasyon işletmecisi firmaların temsilcileri üye olabilmektedirler.

Üye işletmeciler

Eser Telekom,

Rtel Global,

Turknet,

Globalstar

Avrasya,

Grid,

Mednautilus Tr,

Eutelsat S.A.,

İşnet İletişim,

Mega Telekom A.Ş.,

Doruk Net,

Turkcell Superonline,

İkon Telekom,

Millenicom Türkiye,

D-Smart,

3C1B Telekom,
TTM Telekom,
Teletek,
Vodafone
Net, Radore,
Çizgi Telekomünikasyon,
Equinix Turkey İnternet Hizmetleri A.Ş.,
Voip Telekom,
De-Cix'ten oluşmaktadır.

Zaman zaman sektörle ilgili birtakım görüş ve raporlar yayınlayan ve sektördeki güncel gelişmeler ışığında risk analizi yapan dernek, aynı zamanda tüketicilerin iletişim ve haberleşme alanındaki haklarının bilincinde olmalarını hedefleyecek çalışmalar yapmaktadır.

5. Mobil Servis Sağlayıcı İş Adamları Derneği (MOBİLSİAD)

Mobil Servis Sağlayıcı İş Adamları Derneği (**MOBİLSİAD**) 2009 yılında 24 üye ile kurulmuş ve bünyesinde mobil katma değerli servis sektörünün temsilcilerini barındırmaktadır.

Derneğin kuruluş amacı haberleşme, bilişim ve medya sektöründe “**mobil teknoloji platformu**” üzerinden katma değerli servis, ürün, hizmet ve teknoloji üreten ve geliştiren işletmeciler arasında yakın dayanışma ve işbirliğini sağlamak şeklinde belirlenmiştir.

Mobilite Zirvesi gibi GSM endüstrisinin konumu ve gelişimini değerlendiren organizasyonlar düzenleyen **MOBİLSİAD**, farklı kurumlarla (**İstanbul Kalkınma Ajansı, üniversiteler işbirliğinde**) Mobil Teknoloji Geliştirme Laboratuvarı Projesi yürütmektedir.

MOBİLSİAD son olarak genişbantın, Türkiye'nin 2023 hedefleri için, ekonomi ve bilişimin önemli bir ayağı olarak gündeme alınması ve Ulusal Genişbant Stratejisi'nin hazırlanarak, tespit edilmiş olan plan ve yol haritasının eksiksiz uygulanması adına, bir kılavuz niteliğinde “**Elektronik Haberleşme Sektöründe Genişbant Etki Analizi ve Türkiye İçin Yol Planı**” (**MOBİLSİAD, 2016**) hazırlamıştır.

6. Türkiye Bilişim Sanayicileri Derneği (TÜBİSAD)

1979 yılında kurulan **TÜBİSAD**, bilgi teknolojileri, telekomünikasyon ve yeni medya alanlarında faaliyet gösteren şirketlerin ortak sesini temsil etmektedir.

Türkiye bilişim sektöründe %95'in üzerinde bir paya sahip olan 200'den fazla **TÜBİSAD** üyesi, Türkiye'de yıllık 40 milyar dolarlık ticaret hacmini yönetmektedir.

2003 yılından itibaren, tüm dünyadan 60 bilgi teknolojileri derneğinin üye olduğu ve dünya bilgi teknolojileri pazarının yüzde 90'ını temsil eden, dünya bilgi teknolojileri endüstrisinin sesi

olan WITSA (World Information Technology and Services Alliance) üyesidir.

TÜBİSAD, 4 Aralık 2003'te Başbakanlık genelgesi ile e-Dönüşüm Türkiye Projesi'nin hayata geçirilmesi amacıyla kurulan e-Dönüşüm Türkiye İcra Kurulu'nun üyesi olup, 2008 yılından beri, **EITO** (European Information Technology Observatory) resmi ortağıdır.

Ayrıca dernek, 2011 yılı Ağustos ayı itibarıyla **DEİK** (*Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu*)'in kurucu kuruluşları arasında yer almaktadır (**TÜBİSAD, 2017a**).

7. Mobil İletişim Araçları ve Bilgi Teknolojileri İş Adamları Derneği (MOBİSAD)

MOBİSAD (*Mobil İletişim Araçları ve Bilgi Teknolojileri İş Adamları Derneği*), mobil telekomünikasyon ve buna bağlı bilgi teknolojileri sektöründeki ürün ve servisler konusunda faaliyet gösteren firmaların ortak sesini temsil eden bir sivil toplum kuruluşudur.

Yirmi yıla yakın süredir mobil haberleşmede

operatör,

üretici,

ithalatçı,

dağıtıcı,

servis sağlayıcı,

bayi,

alt bayi

çok geniş ve ülke sathına yaygın bir tabana hizmet veren derneğin üyelerinin üyeleri ana faaliyet konularına göre aşağıdaki şekilde kategorize edilebilir;

- *GSM Operatörleri*
- *Altyapı İşletmecileri*
- *Mobil Terminal Üreticileri, İthalatçıları, Dağıtıcıları*
- *Servis Sağlayıcılar,*
- *Bayiler, Alt Bayiler, Zincir Mağazalar, Teknoloji Marketleri,*
- *Bilgi Teknolojisi sektöründe faaliyet gösteren firmalar,*
- *İnternet Servis Sağlayıcıları ve yazılımcıları (MOBİSAD, 2017).*

Sonuç

Reklam pazarlamanın en önemli araçlarından bir tanesi olup, bir yandan toplumun bir yandan da tekil olarak bireylerin tüketim biçimlerini yönlendirmektedir.

Reklamcılık alanında pek çok aktör vardır; hem reklamverenler, hem reklamcılar hem de reklamı

denetleyen kurumlar.

Bu çalışma konunun farklı paydaşlarını ele alıyor olması bakımından önem taşımaktadır.

Reklamcılık ve özelde de telekomünikasyon sektöründe sektörün kendi kendini denetlemesini sağlayan, aynı zamanda oyuncular arasında dayanışmayı ve iş etiğini oluşturan pek çok sivil toplum örgütü, dernek ve kuruluş bulunmaktadır.

Kaynakça

Genç, Ş. (2016). Etik ve Reklam. Mengü, S. (Ed.), Reklamı Anlamlandırmak içinde (s.280). İstanbul: Derin Yayınları.

MOBİLSİAD. (2016). Elektronik Haberleşme Sektöründe Genişbant Etki Analizi ve Türkiye İçin Yol Planı. http://www.mobilsiad.org.tr/img/documents/MOBILSIAD_Genisbant_Raporu.pdf adresinden elde edildi.

MOBİSAD. (2017). Tarihçe. <https://www.mobisad.net/tarihce/> adresinden elde edildi.

Özkan, A. (2014). Reklam Yönetimi. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Reklam Özdenetim Kurulu. (2015). RÖK Çalışma İlke Ve Esasları (İçtüzük). <http://www.rok.org.tr/tr/Page/Index/1/Ictuzuk> adresinden elde edildi.

Reklamcılar Derneği. (2014) Reklamcılar Derneği Tüzüğü. <http://rd.org.tr/doc/RD-Tuzuk-27-01-2014.pdf> adresinden elde edildi.

Reklamcılar Derneği. (2016). Karşılaştırmalı Medya Yatırımları. http://rd.org.tr/doc/RD_TABLO_2016_MART.pdf adresinden elde edildi.

Reklamcılar Derneği. (2017). Türkiye Medya Yatırımları. http://rd.org.tr/doc/RD_TABLO_2016_EYLUL-01.jpg adresinden elde edildi.

Reklamverenler Derneği (t.y.) Reklamverenler Derneği Olarak Misyonumuz. <http://www.rvd.org.tr/misyon> adresinden elde edildi.

